

Pécsi Tudományegyetem
Természettudományi Kar
Földrajzi Intézet

Dunaújvárosi lakosok térhasználata mentális térképeik tükrében

Készítő: Bálint Dóra
Geográfus MSc

Témavezető: Dr. Trócsányi András
PTE TTK Földrajzi Intézet
Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék

2013. január 9.

Tartalomjegyzék

1. Absztrakt	3
2. Bevezetés és célkitűzés	4
3. Kutatástörténet.....	6
4. Kutatási módszerek	11
4. 1. Mintatervezés	11
4. 2. A minta további jellemzői	13
4.3. Lynch tipizálása.....	15
5. A kutatás terepéül szolgáló település morfológiai és építészeti sajátosságai	18
6. A mentális térképek torzításai, szubjektív tényezők	21
7. Előzetes hipotézisek	27
8. Eredmények.....	29
8.1. Mentális térképek elemzése.....	29
Alkalmazott rajzolósi módszerek	29
Lakóhely bejelölések.....	30
Tájolás	30
Elsőként rajzolt elemek	31
Térképek.....	32
A térképek fehér foltjai.....	34
Térkép(ek) a térképekről	35
A városlakók térképein leggyakrabban megjelenő elemek	39
Egyéb tendenciák	41
Eredmények összefoglalása.....	43
8.2. Városrészekhez kötődő percepciók	44
8.3. Szófelhők.....	46
8.4. Külső városimázs	51
9. Hipotézisek ellenőrzése.....	53
10. Összegzés	57
11. Kutatási tapasztalatok, további irányok.....	59
12. Gyakorlati alkalmazási lehetőségek	60
Köszönetnyilvánítás	61
IRODALOMJEGYZÉK	62
MELLÉKLET	67

1. Absztrakt

Az OTDK dolgozat 60 – három előre meghatározott szempont (korosztály, nem, városrész) alapján kiválasztott – dunaújvárosi és környéki lakos térhasználatát tárja fel az általuk készített mentális térképek, és a kitöltésre kerülő kérdőívek segítségével. Ez utóbbi, az egyes városrészekhez kapcsolódó sztereotípiákat, a lakosok fejében élő Dunaújváros képet vizsgálja. Emellett a város külső imázsa is kirajzolódik egy asszociációs kérdőív segítségével, amely a nem helyiek percepciót gyűjti össze a településről (n=346).

A kutatási eredmények ismertetését megelőzően bemutatom a kognitív térképezés történetének fontosabb állomásait, a kutatás célkeresztjében lévő település építészeti sajátosságait, valamint a mentális térképekre ható szubjektív tényezők közül néhányat. Legvégül – a felállított hipotézisek ellenőrzését követően – az eredmények gyakorlati alkalmazási lehetőségeinek prezentálása zárja a dolgozatot.

Kulcsszavak: Dunaújváros, mentális térképek, városimázs.

2. Bevezetés és célkitűzés

Az OTDK dolgozat fókuszában a lakóhelyem, Dunaújváros áll, mely település a szocialista érában, az erőltetett iparosítás következtében nőtt ki a földből, illetve annak elődtelepüléséből, Dunapenteléből. Születése a kommunista ideológia által felállított reflektorfényben zajlott, és azóta is számtalan könyv és cikk vet számot a hazai viszonylatban unikálisnak számító város történetével.

Kísérletet teszek választ keresni azokra a kérdésekre, amelyek a település jövője szempontjából relevánsak lehetnek. Főként a város tényleges használóinak, a lakóinak nézőpontjait vizsgálva kerülnek terítékre az alábbi kérdések: A tervezettségéből fakadó tulajdonságok milyen hatással vannak a város lakosságának térhasználatára? Hogyan strukturálódik mentális térképeiken a körülöttük jelenlévő fizikai tér? A múlt kétes öröksége mennyiben határozza meg a városlakók jelenlegi identitástudatát? Milyen a megítélése napjainkban annak a városnak, melynek társadalma kezdetben nem formálója, csupán passzív alanya volt a központi fejlesztéseknek, nélkülözve a szerves fejlődés minden pozitív hozadékát.

Ezt a témát annak tükrében tartom fontosnak, hogy Dunaújváros egykor mesterségesen gerjesztett fénye – miután már a saját lábán kell helyt állnia és nem élvezi a hajdan részrehajló szocialista redisztribúció kiváltságait – halványul (KISS A. 2004).

A szuburbanizációs folyamatoknak köszönhetően fogyatkozik a lakosság, az elöregedés folyamatos, bár helyzete szerencsésnek mondható abban a tekintetben, hogy a rendszerváltás beköszöntével (még) elkerülte egynéhány leépülő észak-magyarországi ipartelepülés sorsát, hiszen nehézipari komplexuma jelenleg is üzemel.

Porlepte imázsának megtisztítása, valós értékeinek és hiányosságainak feltárása szükségszerű lenne, hogy új utakra leljen a posztindusztriális időszakban. Ehhez a helyi társadalom tapasztalatait felhasználva, különféle szemszögeket, általuk birtokolt tudást feltérképezve, valamint lehámozva a település köré épülő – létező alapokon nyugvó, de sokszor torzító – mítoszokat, valós erősségeire, kihasználatlan potenciáljaira és a várossal szemben támasztott helyi igényekre igyekszem koncentrálni. Ezek mellett a külső városkép is vizsgálat alá kerül. Ez utóbbi azért lényeges, mivel legyen szó potenciális befektetőkről vagy

jövőbeli lakosokról, egy település imázsa – hogy hogyan látják és mit gondolnak róla –életét is nagyban befolyásolja.

Elsődleges feladatnak tekintem tehát, hogy a település lakosai számára vonzóbb és élhetőbb oldalát tudja felmutatni. Ezért a cél nem lehet más, mint hogy a dolgozat cseppnyivel hozzájáruljon egy szerethetőbb város létrejöttéhez.

A továbbiakban a kutatástörténet és a módszertan áttekintése után egyes építészeti vonásai kerülnek terítékre, majd központi részében a vizsgálat eszközeként szolgáló mentális térképezés és a kérdőívek adatainak elemzése következik.

3. Kutatástörténet

A feldolgozott források a Dunaújvárossal kapcsolatos irodalmat és a mentális térképezés elméleti hátterét, alkalmazott földrajzos példáit ölelik fel, valamint a települést középpontba állító releváns kutatásokat. Mindegyik meglehetősen széles spektrumon mozog, ezért a szakirodalmi áttekintés csupán néhány szeletüket érinti.

A város történetét annak okán tartottam szükségesnek részletesebben áttekinteni, hogy először magam is feltérképezsem a kutatás célkeresztjében lévő terület múltjából fakadó sajátos fizikai és társadalmi jellemvonásokat, mielőtt még a lakók által készített „térképek” kerülnének sorra.

A település múltját érintve főként tervezettsége, építésének extenzív időszaka, illetve várossá nyilvánításának idején frissen betelepülő lakosainak élete szerepel hangsúlyosabban a források sorában. Az ide kötődő, és olthatatlan patriótatudattal rendelkezők közül ki kell emelni MISKOLCZI M. (1975; 1980) személyét, aki több szociográfiát is jegyez. *Az első évtized* végigkíséri a városépítést, az '50-es évek gyermeklépéseit. A *Város lesz csak azért is* pedig történeteket tartalmaz a 60 évvel ezelőtti Sztálinváros társadalommá formálódó lakóinak prezentálásában. (Ismeretes, hogy a település több alkalommal nevet váltott történelme során: kezdetben Dunapentele, majd Sztálinváros, néhány évtizeddel később pedig Dunaújváros névtábla állt határában.)

GERMUSKA P. (2004) az erőltetett iparosítás és a vele karöltve lendületet kapó urbanizáció szülte települések pályáját követi nyomon. 11 hazai várost sorol a szocialista iparváros kategóriájába, köztük a vizsgált települést is.

Szociológiai oldalról vizsgálódik SZIRMAI V. (1988) – ahogyan ő nevezi – a „csinált városokkal” kapcsolatban, figyelmet fordítva nemcsak a keleti blokk, ideológia és nehézipari fejlesztések kreálta, de Nyugat-Európa új városaira is. Dunaújvárosban végez empirikus kutatásokat. Középpontba kerül a tervezettsége és a formálódó közösség ellentéte. Megállapítja, hogy a betelepülők érdekeit a hatalom a legkevésbé sem vette figyelembe.

A városépítőket, az első tíz év „mindennapjait” követi nyomon HORVÁTH S. (2004) történész monográfiája, amely az ekkor keletkező mítoszokat, az extenzív fejlesztés kiváltotta társadalmi hatásokat mutatja be helyiek életútjain, elbeszélésein keresztül (például: gyökértelenség problémája, különböző társadalmi devianciák markáns jelenléte).

Könyve egyik fejezetében a városrészekhez kapcsolódó sztereotípiákat göngyölíti fel a témába vágó mentális térképezés segítségével. Történész mivoltából fakadóan ugyanakkor nem a térképrajzoltatás eszközével él, hanem a helyi média, a korabeli Sztálinvárosi (ma: Dunaújvárosi) Hírlap segítségével rekonstruálja a város egyes részeihez társuló képzeteket.

A település imázsát, városmarketinget, a vele kapcsolatos (szubjektív) vélekedéseket már többen vizsgálták. HUSZTI ZS. (2003) helyi főiskolai hallgatókból képezett két csoportot (nappali és levelező tagozatos tanulók) és kérte meg őket, hogy kérdéseire feleljenek. Ezek között szerepelt például, hogy mit tartanak jónak/rossznak Dunaújvárosban, hogyan fejlesztenék, vagy éppen mi az összbenyomásuk a településről.

Az előzőnél nagyobb perspektívájú KISS A. (2004) vizsgálata. Skáláján a kitöltőknek több szempont szerint (munkalehetőség, lakóhely és rekreációs lehetőségek) kellett pontozniuk saját településüket, illetve más városokból is értékelték.

Az előző kettő vizsgálat eredményeiben, tanulságaiban fellelhetőek közös pontok. A nem helyi lakosok és a levelező tagozatos hallgatók ugyanúgy egyértelműen a Vasművel azonosították be a várost. A település külső megítélése negatív volt. A megkérdezettek 90%-nem lakna itt. A főiskolások pedig arra a kérdésre, hogy élnének-e szívesen Dunaújvárosban, a válasz toronymagas nem volt. Mindkét vizsgálat esetén a lakosok pozitívként a sportolási lehetőségeket, sportéletet említették, illetve még a Duna-partot. Ugyanígy egyértelműen a környezetszennyezést, tisztaság, munkalehetőségek hiányát nevezték meg legfőbb negatívumaként. Ezeket a későbbiekben részben az én vizsgálatom is igazolta.

A dolgozat gerincét adó és vizsgálati eszközül szolgáló mentális térképezés az 1960-as években, a behaviorista geográfia térnyerésével került bele a földrajz újabb áramlataiba. Ekkor került kiadásra az Egyesült Államokbeli építész, LYNCH, K. (1960) *Image of the city* című korszakalkotó munkája. Nevéhez fűződik az olvasható vagy átlátható város (legible city) fogalmának kifejlesztése, mely szerint a helyiek tájékozódását – és tulajdonképpen egy település élhetőségét – nagyban befolyásolja annak vizuális befogadhatósága.

Összességében minél kevesebb a fehér folt a lakók fejében lévő térképeken, annál inkább otthonosabban mozognak, magukénak érzik településüket, ezáltal kötődésük erősebb, identitásuk fontos részét képezi.

Lynch öt elemet emel ki, melyek az elkészített rajzokon jellemzően felbukkannak. Ezek a következő fejezetben még terítékre kerülnek, hiszen tipizálása máig használatos.

Az irányzat tehát a teret egy objektív, mindenki által egységesen értelmezett, tényszerűen feltárható hagyományos térszemlélet ellenében, a megfigyelő kognitív folyamatai

során újratemtett, szubjektív „térként” értelmezi. (Bár egyes pszichológiai elméletek az újraalkotás kognícióit különböző mértékben tekintik meghatározónak.) Így az újjlenyomathoz hasonlóan mindenki rendelkezik egy-egy sajátos mentális térképpel – vagy KUIPERS, B. (1982) szerint egyenesen atlással – melyet számtalan tényező alakít. Természetesen a térkép szó megtévesztő lehet. Ezek nem egyeznek a hagyományos értelemben vett térképekkel. Hiányoznak róluk azok az elemek, amelyek egy térképet térképpé tesznek. Sem méretarányt, tájolást, sem jelmagyarázatot nem találhatunk rajtuk.

Lynch írásából érdemes kiemelni, hogy e térképek a településről együttesen megrajzolják egy a lakosok közös városrepresentációját (public image). LYNCH, K. (1960)

DOWNS, R. – STEA, D. (1973) tankönyvében (*Maps in minds*) a kognitív térkép fogalmát így definiálják: „*A kognitív térképezés olyan absztrakció, amely magába foglalja azokat a kognitív, illetve mentális képességeket, amelyek segítségével összegyűjtjük, tároljuk, felidézzük, valamint manipuláljuk a körülöttünk lévő térre vonatkozó információt.*” (DOWNS, R. – STEA, D. IN: LETENYEI L. 2004 P. 598)

Mindezek katalizátoraként egy pszichológus, Tolman munkássága szolgált, aki vizsgálatokat folytatott patkányok térbeli tanulási folyamataival kapcsolatban. Nevéhez fűződik a „kognitív térkép” kifejezésének megalkotása is. (DÜLL A. 2009)

A téma interdiszciplináris jellegéből adódóan a földrajz határait átlépő kalandozásokba kellett merülnöm, így többek között a pszichológia, szociológia és kulturális antropológia területeit is szükséges volt – nyilván csak felületesen – érintenem.

A pszichológia témakörén belül különböző észlelés elméletek foglalkoznak az egyén térre vonatkozó tudásának alakulásáról. Ennél célzottabban a környezetpszichológia részdiszciplínája kutatja a személy-környezet (természeti vagy mesterséges) kölcsönhatását. E tudományterület hazai meggyökereztetése DÜLL A. (2009) nevéhez fűződik. *Környezetpszichológia alapjai* című könyvében utal Lynch munkásságára, illetve település szintjén foglalkozik a helyidentitás, a környékhez való kötődés fogalmával. Emellett pedig a fejekben élő térképek kialakulásának kognitív folyamatait, és a térképeken megjelenő torzításokat is feleleveníti.

A kulturális antropológus HALL, E. T. (1975) a térészlelés kulturális determináltságát hangsúlyozza *Rejtett dimenziók* című tanulmánykötetében. Kiemeli az ember biológiai meghatározottságát, valamint fontosnak véli, hogy egyes kultúrák térszemlélete merőben eltér egymástól.

A szociológus – és egyben kulturális antropológus - LETENYEI L. (2001; 2004) több települést is vizsgál ezen eszköz segítségével (*Településkutatás* című könyvében pedig egy egész fejezetet szentel a módszer történetének és technikáinak.).

A magyar földrajzos szakirodalomhoz érkezvén a mentális térképezés az 1990-es években jelent meg. CSÉFALVAY Z. (1990; 1994) „térképek a fejünkben” elnevezéssel ruházza fel hasonló címet viselő könyvében, ahol tisztázza a kognitív és mentális térképek jelentésbeli különbségét (vagyis azt, hogy az előbbi jóval tágabb fogalom: „*a világtérbeli rendjének gondolati úton képzett tükröképe*” míg a második ennek csupán térképi megjelenítése) és számtalan példát is bemutat.

A geográfusok főként az alábbi területek vizsgálatakor hívják segítségül. Településkutatás (város imázs és - marketing, település szintű szegregáció), turizmus, kisebbségkutatás. A legtöbb esetben a városvizsgálatok során alkalmazzák.

MICHALKÓ G. (1998) érettségi előtt álló középiskolások segítségével az Olaszországhoz kapcsolódó percepciókat gyűjtötte össze. Kiemelte, hogy a turisztikai motivációkban nagy szerepet játszik a média, illetve a diákok esetében a történelem- és földrajzórán szerzett ismeretek is döntőek. Hangsúlyozta továbbá, hogy a célterület kiválasztásában fontos az előzetes percepció.

BALOGH A. – BAJMÓCY P. (2009) is a fiatal korosztályra – jelen esetben egyetemistákra – építve vizsgálta 60 magyarországi település, elsősorban a nagyobb népességszámúak megítélését öt egyetem földrajz szakos hallgatóinak bevonásával. Kimutatták, hogy a regionális különbségek nemcsak gazdaságiak, hanem a fejekben is megtalálhatóak. Továbbá ez a vizsgálat is bizonyította, hogy kiemelkedő szerepet játszik a település megítélésében a személyes tapasztalat. Általában a kitöltőktől a saját lakóhelyük vagy egyetemi városuk kapta a legmagasabb pontszámot. A turisztikailag kiemelt, illetve a karakteres, egy-egy markáns (legyen az pozitív vagy negatív) tulajdonsággal rendelkező településcsoportok voltak a legismertebbek.

A vizsgálatok alkalmával, hazai nagyvárosaink gyakran kerülnek középpontba.

Szeged a színtere BOROS L. – BUDAI B. (2007) tanulmányának, ahol a frissen egyetemista létbe csöppent, az ország számtalan településéről érkező diákok tapasztalatait gyűjti össze két alkalmas lekérdezéssel. Így nyomon követhető a várossal kapcsolatos kép(ük) differenciálódásának folyamata. Az ideiglenes lakosok mellett a szegediek sztereotípiáit is összegyűjti. A két csoport közti különbség a városrészek megítélését tekintve csekély, de az egyetemistáknál a távolság még kiemelt tényezőnek bizonyul.

Pécs áll MESTER T. (2005) kutatásának homlokterében, ahol a posztindusztriális folyamatok, a fogyasztói társadalom térszemléletre gyakorolt hatásait vizsgálja. Megállapítja, hogy a plázák megjelenése és a hagyományos terek háttérbe szorulása nem tükröződik a helyi társadalom térképein. Továbbra is a legrészletesebben ábrázolt terület a Belváros. Tanulásként fogalmazza meg, hogy a rajzok eltéréseit leginkább az életkorbeli különbségek okozzák. TRÓCSÁNYI A. – STEFÁN K. (2009) szintén Pécs-et vizsgálja, – részben az előző tanulmányra is támaszkodva – méghozzá a város struktúra- és funkcióváltásának egyik kiemelt érintettjeit, a fiatalok percepcióit. A település eltérő területein élők más elemeket „látnak” élesebben a városból. Közös vonások: a lakhely ábrázolásának hiánya, a belváros markáns megjelenítése, az észak-dél és kelet-nyugat ellentét.

GÁL V. (2006) a Dél-Dunántúl régiójának turisztikai vonzerejét tárja fel három város (Kaposvár, Pécs, Szekszárd) középiskolásainak segítségével. Rámutat arra, hogy a lakóhely, személyes tapasztalat a legfőbb differenciáló tényezők, másrészt pedig, hogy a különböző településen lakók eltérően ítélik meg annak határait. Más területeket sorolnak ide, (pl. a Balaton a kaposváriaknál igen, a szekszárdiaknál nem szerepel.) vagyis hiányzik egy egységes olvasat a régióról.

4. Kutatási módszerek

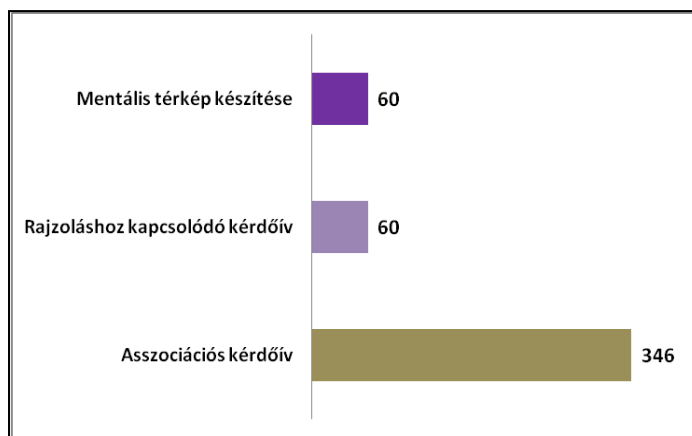
A mentális térképezés módszertana meglehetősen kiforratlan, hiszen egységesíteni és az objektivitás – néhol igencsak szűk – ruhájába bújtatni különféle nézőpontokat egy településről, vagy akár kiterjedtebb területegységről, ellentmondásos vállalkozásnak ígérkezhet.

Habár társadalomtudományi vizsgálatról van szó, a standardizálás valamennyire mégis szükséges, hogy ne vesszünk el a szubjektivitás tengerében, azonban az adatgyűjtés és a későbbi feldolgozás folyamatához sincs egységesen elfogadott módszer.

Ennélfogva különböző eljárások segítségével próbálják megismerni a kutatók a helyiek tudásait, melyek a mindennapi térbeli viselkedést meghatározzák, de jórészt kimondatlanok és kvantitatív módszerekkel csak részben, vagy egyáltalán nem tárhatóak fel. A térképek rajzoltatása nem feltétlenül evidens. Gyakran használt még a rang-módszer, mely során megadott objektumokat kell sorrendbe állítani vagy tulajdonságokat hozzájuk rendelni, esetleg osztályozni. Szintén nem igényel térképkészítést a lakosok percepcióra alapozó kérdőívezés vagy interjúkészítés sem. A különböző eszközök békében megférnek egymás mellett, sőt kiegészítésül is szolgálhatnak.

4. 1. Mintatervezés

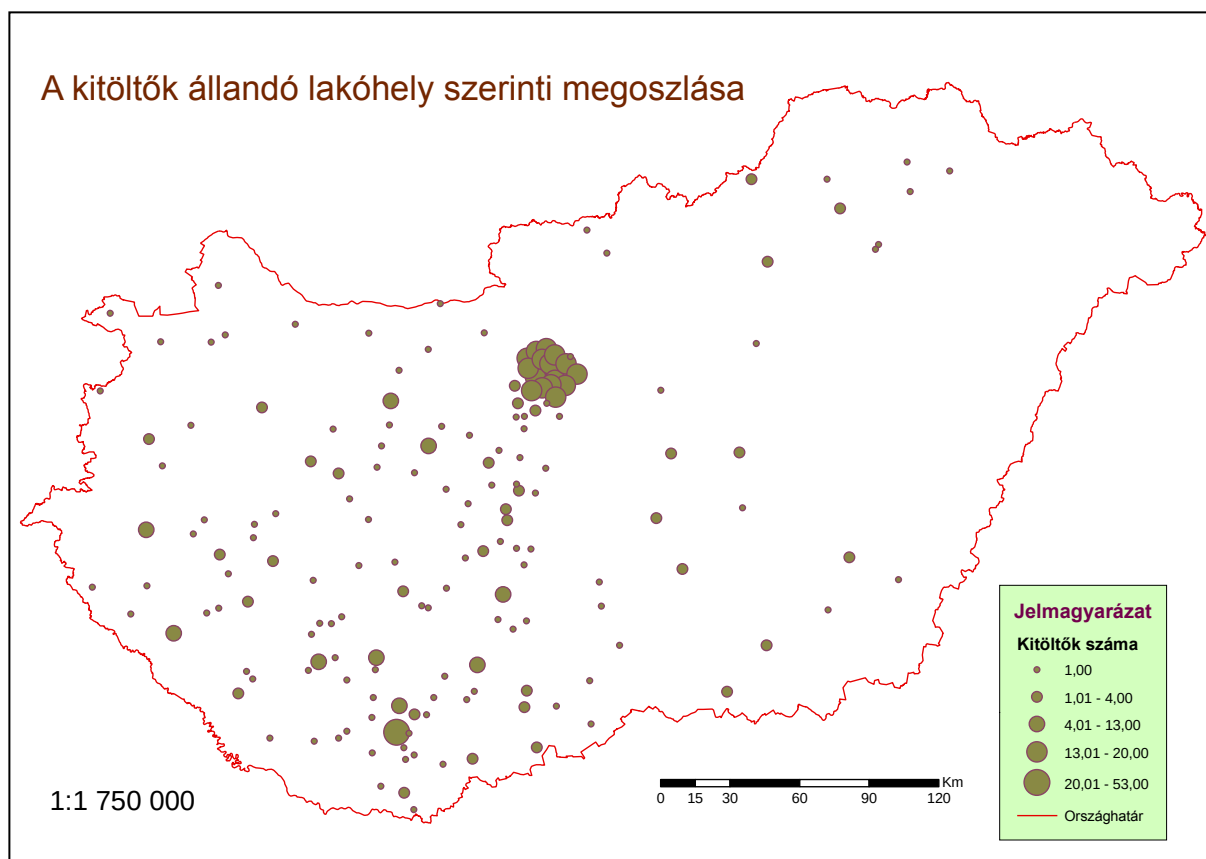
A felvételt megelőzően a résztvevők kiválasztása, a minta megtervezése kiemelt feladatként kapott helyet. A városról elkészített térképrajzok esetén a megkérdezettek relatíve alacsony száma ($n=60$) nem tette lehetővé a reprezentativitás teljes körű biztosítását (a város lakosságszáma: 53 036 fő a 2001-es népszámlálási adatok alapján [KSH¹]), de törekedtem arra, hogy minél szélesebb kört érintsen a felvétel, ezért rétegzett mintavételt alkalmaztam. Három változó figyelembevételével – nem, életkor, városrész szerinti lakóhely – készült el a terv (lásd 1. sz.

1. ábra A megkérdezettek száma (saját szerk.)

¹ Központi Statisztikai Hivatal

melléklet). A másik – külső városképet feltáró –, asszociációs kérdőív esetén a megkérdezetteknek fel öt szót kellett felsorolniuk. Azokat, melyek a Dunaújváros szó hallatán először eszükbe jutott. Kikötés nem volt, csupán a szavak száma (akik ötnél többet vagy kevesebbet írtak, azoké nem került feldolgozásra, elsősorban a standardizálhatóság érdekében). Az internetes kitöltés következtében a minta meglehetősen homogén, semmiképpen sem reprezentatív. Túlsúlyban 19-29 év közötti tanulók, egyetemisták töltötték ki, összesen 161 településről (2. ábra). A térképen szembetűnik, hogy elsősorban a Dunántúlról érkeztek be adatok. Mindezek ellenére már ebből is olyan kép rajzolódik ki, mely tanulságokat rejt. Nyilván még tovább lehetne árnyalni újabb korosztályok, eltérő végzettségű személyek bevonásával, azonban a fiatalok azért is kiemelten fontos célcsoport, mivel mobilitásuk, magasabb iskolai végzettségük okán a társadalom gazdaságilag legproduktívabb rétegét képezik. Végül még aszerint, hogy hány alkalommal jártak a településen öt csoportot különböztettem meg. Ezekből véletlenszerű leválogatással 5 x 35 személy válasza alapján öt szófelhő készült el. (lásd: külső városimázs fejezet)

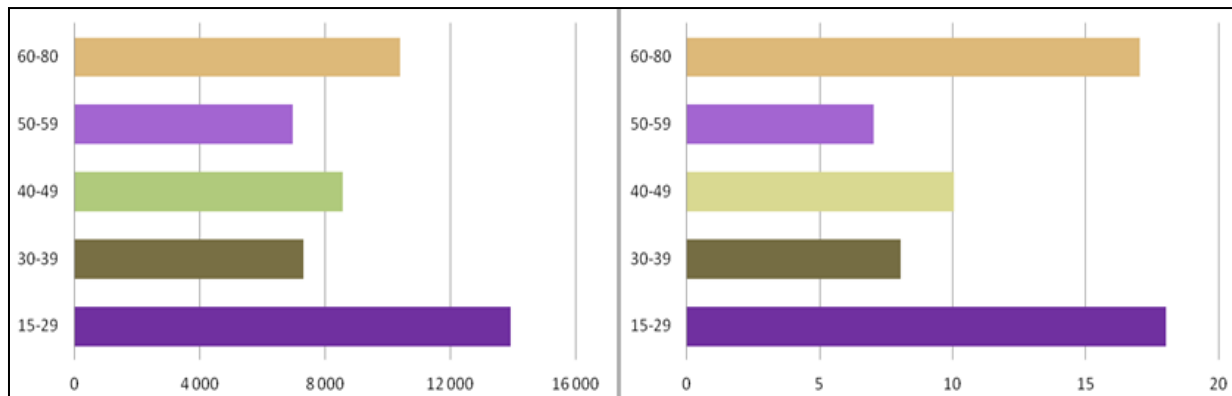

2. ábra A kitöltők lakóhely szerinti megoszlása az asszociációs kérdőívnél
(saját szerk. ARCGis)

4. 2. A minta további jellemzői

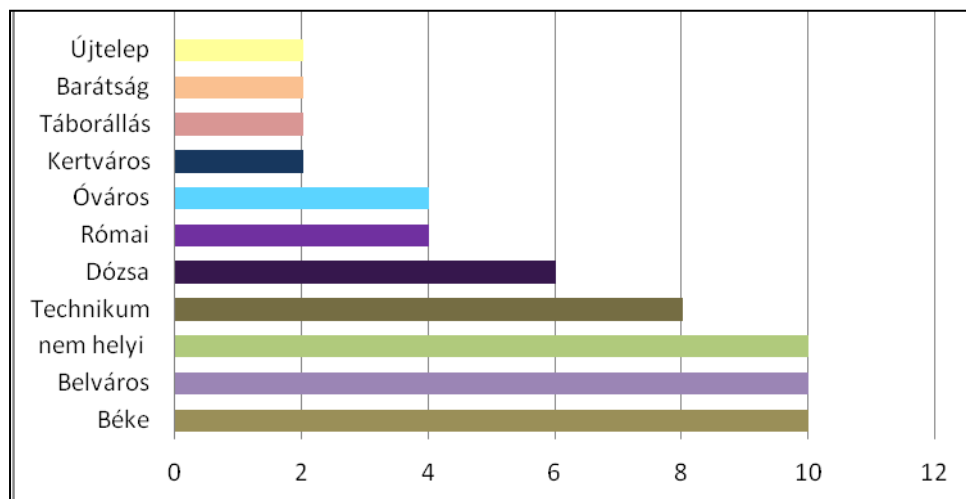
A térképrajzoltatáshoz visszatérve a nemek 50-50%-os arányban lettek meghatározva (30 férfi 30 nő). Az életkor esetén öt csoportot állapítottam meg. (3. ábra)

A két szélső korcsoport (15 évnél fiatalabb és 80 évnél idősebb) nem képviseltette magát.

3. ábra A korcsoportok szerinti eloszlás.

A városrészek meghatározása saját beosztás alapján történt, ami kismértékben eltér a hivatalostól. A mintatervezésben és a kérdőívben szereplő térképnél is ezt használtam fel (lásd melléklet). A legnépesebb városrészekből került ki a megkérdezettek közel fele. (28 fő) (4. ábra). A 15-29 éves korosztály esetén 10 fiatal, nem dunaujvárosi lakos is szerepelt a mintában (nyolc főiskolás, két környező településen élő). Itt egyedül előre meg volt határozva a foglalkozás (tanulók).

4. ábra A megkérdezettek lakóhely szerinti megoszlása (városrész szerint)

Forrás: Az IVS adatai alapján saját szerk.

A társadalmi státusz, foglalkozás nem volt előre meghatározva. Egyrészt a felvétel menetét nagyban lassította volna egy újabb szempont, másrészt pedig a szenzitív kérdéskör miatt ilyen jellegű információk nem álltak rendelkezésemre. Ezt kiküszöbölendő a kérdőívben szerepelt

a szakképzettségre vonatkozó kérdés. A megkérdezettek viszonylag heterogén tömeget alkottak (pl. Vasműben, Hankookban dolgozó alkalmazott, felsővezető, gimnáziumi tanár, takarítónő, bolti eladó, nyugdíjas stb.). Az adatfelvétel után e három változó mentén illesztettem össze a mintát (lásd melléklet).

A mintatervezés után következhetett a felvétel. A térképrajzoltatás és a két kérdőív egyaránt anonim volt. A felvétel időtartama 2012. januárjától áprilisig tartott. Az elhúzóó adatgyűjtés oka éppen a három előre meghatározott változó volt, melynek következtében a kitöltőket egyenként kellett felkutatni, hosszadalmas folyamatként. Ezek közül is leginkább a kor okozott problémát, ugyanis néhány év eltérés esetén az alany már kicsúszott a megadott korosztályból, így már nem lehetett felhasználni, és újra előről kellett kezdeni a szempontoknak megfelelő személy utáni kutatást.

A különböző város olvasatok feltárásához a mentális térképezés módszerén belül a hagyományos, lynchi üres lapra rajzoltatás eszközét alkalmaztam. Miután ez elkészült egy kérdőív kitöltése várt még a személyekre. A sorrendet fontos volt tartani, hiszen a kérdéseknél térkép is szerepelt. Használata már komolyan befolyásolta volna az aktuális ismereteket. Így a másik népszerűnek számító eljárás, az irányított rajzoltatás helyett – ahol folyamatosan instrukciókat kap a készítő – a teljesen kötetlen felidézés (free recall) módszerét alkalmaztam. Előnyei mellett hátrányának tudható be ugyanakkor például, hogy a papíron ábrázolt terület mérete különbözik. A feladat ugyan egységesen úgy hangzott el, hogy vázlatosan a város térképe kerüljön a papírra, azonban néhány embernél ez kimerült a környék felvázolásában, amit nem minden esetben indokol a távolabbi területekről való ismerethiány.

A 15 perces időtartam elegendőnek bizonyult, bár nem mindenki használta ki az időkeretet, amely eltéréseket eredményezett a rajzok kidolgozottságában.

A későbbiekben, az elkészült térképeken szereplő elemek egyenként lejegyzésre kerültek (lásd melléklet). Megjelenítésként az említési gyakoriságot bemutató, lakóhely bejelöléseket ábrázoló diagramok, illetve az összesített, valamennyi rajzoló mentális térképét megjelenítő térkép született ebből (lásd elemzés/mentális térképek fejezet). A feldolgozás során a felirattal ellátott, és az egyértelműen beazonosítható elemek kerültek számbavételre. Azok az utak, épületek, melyek egyik előbbi tulajdonsággal sem bírtak, nem kerültek feldolgozásra.

A kérdőív több részből tevődött össze: az elsőben általános adatokat kívántam megtudni a kitöltőkről (ezek közül előre meghatározottak is voltak), mint például az életkor; nem; lakóhely (utca), a városban lakás időtartama, iskolázottság, közlekedési szokások illetve nem dunaújvárosiak esetében a városba ingázás ideje; eredeti lakóhelyük.

A második részben az egyes városrészekhez kapcsolódó sztereotípiák kerültek rögzítésre. Ehhez a település térképe szolgált segítségül. Az egyes egységekhez kellett hozzárendelniük különböző jelzőket. A harmadik rész nyílt kérdésekből állt, ahol a városhoz kapcsolódó személyes vélemények szöveges kifejtésére volt lehetőségük a megkérdezetteknek.

A négy kérdés elsősorban a településsel kapcsolatban fellépő igényekre, kedvelt és kevésbé szeretett tulajdonságainak feltárására, konstruktív kritikák megfogalmazására irányult. A válaszokból négy szófelhő készült el (lásd 8.3-as fejezet). A kérdések az alábbiak voltak:

- Mi lenne a városban, amit megmutatna egy turistának?
- Mik azok a tulajdonságok, amelyek miatt nem szereti a várost?
- Mik azok a tulajdonságok, amelyek miatt szereti a várost?
- Mi az, ami Ön szerint hiányzik a városból?

4.3. Lynch tipizálása

Az elemzéshez keretül szolgált az előző fejezetben már megjegyzett Lynch-féle tipizálás (LYNCH, K. 1960), mely öt elemet tart meghatározónak egy város vizuális olvashatósága szempontjából. Az alábbiak adják az elméleti hátteret:

1. Utak (paths). Az utcákat, közlekedési útvonalakat és a különböző térpályákat lehet ide sorolni. Ez az egyik legdominánsabb, szinte valamennyi térképen feltűnik.
2. Határok (edges). Határvonalak, az egyes szektorok peremei, elválasztó vonalak, markáns átmenetek (Dunaújváros esetében például a Duna).
3. Szektorok (districts). Városrészek, területek, melyek az előző segítségével határolhatóak le.
4. Csomópontok (nodes). Az útvonalak találkozási pontjai (például: kereszteződés).
5. Iránypontok (landmarks). Szimbólum, ikonikus épület. A városképből fizikailag, az emberek fejében kiemelkedő objektumok, melyek orientációs vagyis tájékozódási pontokként szolgálnak. [5. ábra]. LYNCH (IN: CSÉFALVAY Z.1994)

5. ábra. A térképeken visszaköszönő vizuális elemek tipizálása (LYNCH, K. 1960)
(Saját kutatás során készített rajz, saját szerk.)

Az előzőekre épülő ötféle ábrázolási módszer:

- Útvonal módszer. A rajzot a megszokott útvonal mentén készítik el. Legtöbbször a lakó- és munkahely, de egyéb napi szinten használt objektumok is lehet ez a kezdő- és végpont.
- Keretkitöltéses módszer. Egy markáns határokkal rendelkező terület lesz kitöltve.
- Úthálózatra épülő térkép. A közlekedési hálózatra kerülnek felfűzésre az ismertebb objektumok.
- Mozaik módszer. Viszonylag ritka. Ekkor nagyon részletesen egy terület kerül ábrázolásra.
- Centrum, belváros, lakóhely vagy egyéb elem köré szerveződő rajz.

LYNCH (IN. CSÉFALVAY Z. 1994)

Az elemzés ezután kétféle irányt vehet. Az első, a térképekre ható fizikai, strukturális hatásokra fókuszál, míg a második, pszichológiai szemszögből, a kognitív folyamatok térképi leképeződését állítja érdeklődésének középpontjába. (DÜLL A. 2009)

Én az előbbit folytattam le, ugyanakkor a személy-környezet kölcsönös egymásra hatása következtében nem hagyhattam figyelmen kívül a másik oldalt sem, ezért a következő két fejezetben – mielőtt még a saját eredmények ismertetése következne – a település sajátos építészeti vonásai és a szubjektív torzítások kifejtése lesz olvasható.

5. A kutatás terepéről szolgáló település morfológiai és építészeti sajátosságai

Morfológiáját tekintve a város a Duna mentén É-D-i irányban, 10 km hosszan nyúlik el. Északi részén, az ipari park mellett, az elődtelepülés, a mai Óváros családi házas övezete található. Az újvárosi városnegyedek ettől délebbre, a magasparton fekszenek. Itt az utcák nagy része a Dunára merőleges vagy párhuzamos. A keretes beépítés mellett a panelépületek tömbökben helyezkednek el. A folyó a város központi részéhez közel, attól néhány száz m-re fut. A centrumot a két főút egymásra merőleges találkozási metsze ki. A későbbiekben ezen utak mentén terjeszkedett kifelé a város (Kertváros, Béke, Római városrészek).

A vizsgált terület történelmében, az 1940-es évek végén egy nehézipari nagyberuházás eredményezett komoly fordulatot. A Duna menti kohászati kombinát telephelyét kezdetben jóval délebbre, Mohács közelébe képzelte el a vezetés, de különböző politikai okok miatt végül, a Dunapentele déli határában elterülő szántóföldek felmérésével kezdődtek meg a munkálatok 1950 májusában.

Mindenekelőtt a Vasmű területének kijelölése volt elsődleges, és csak ezután következett a gyárban dolgozók otthonául szolgáló lakótelep helyének megállapítása. Ezt az első rendezési terv mindössze négy ezresre tervezte, vagyis ekkor még város helyett mindösszesen egy telep létrehozása szerepelt a tervben. Ősz után azonban, amikor is a politika felkarolta a döcögő építkezést, egyre többen áramlottak a térségbe. (MISKOLCZI M. 1975)

Természetesen e sokaságnak lakást biztosítani nem volt könnyen megoldható feladat, ezért gombamód szaporodtak az ideiglenes fedélként szolgáló barakktáborok.

Az ország valamennyi területéről érkezőket a propaganda ösztönző erején kívül, a kor színvonalán modernnek számító, összkomfortos lakásokhoz való hozzájutás és a magasabb fizetés reménye is motiválta. (MISKOLCZI M. 1975) E korszak ideológiai törekvése mai is látható nyomot hagyott a város külsején. Ezek közül néhány:

- A gyár és város egysége. (SZIRMAI V. 1988)

Nagy hangsúlyt kapott ideológiai elképzelés. A város főútja, a Vasmű út köti össze a települést az ipari létesítménnyel. Közöttük mindössze egy erdősáv található, így ma is meghatározó a település sziluettjében a komplexum látványa.

- Lakóegységek. A tervekben szerepelt, hogy a települést, gyalogosan elérhető önálló egységek, lakótömbök építsék fel, melyeket különböző intézményekkel ruháztak fel

(iskola, rendelőintézet stb.) és ezek lazán kapcsolódtak egymáshoz. (SZIRMAI V. 1988)

- Övezetesítés. (GERMUSKA P. 2004) Következménye, hogy Dunaújváros egyes városrészeit ma is nagyobb kiterjedésű zöldterületek határolják el egymástól. Néhányuk akár több km-re is fekszik a város belső részeitől, a közbülső területeken pedig családi házas övezetek bújnak meg.
- Világos funkcionális szerkezet, átláthatóság, kollektív élet mítosza: kis alapterületű lakások, széles utcák, melyek felvonulások színhelyeiként szolgáltak (HORVÁTH 2004).

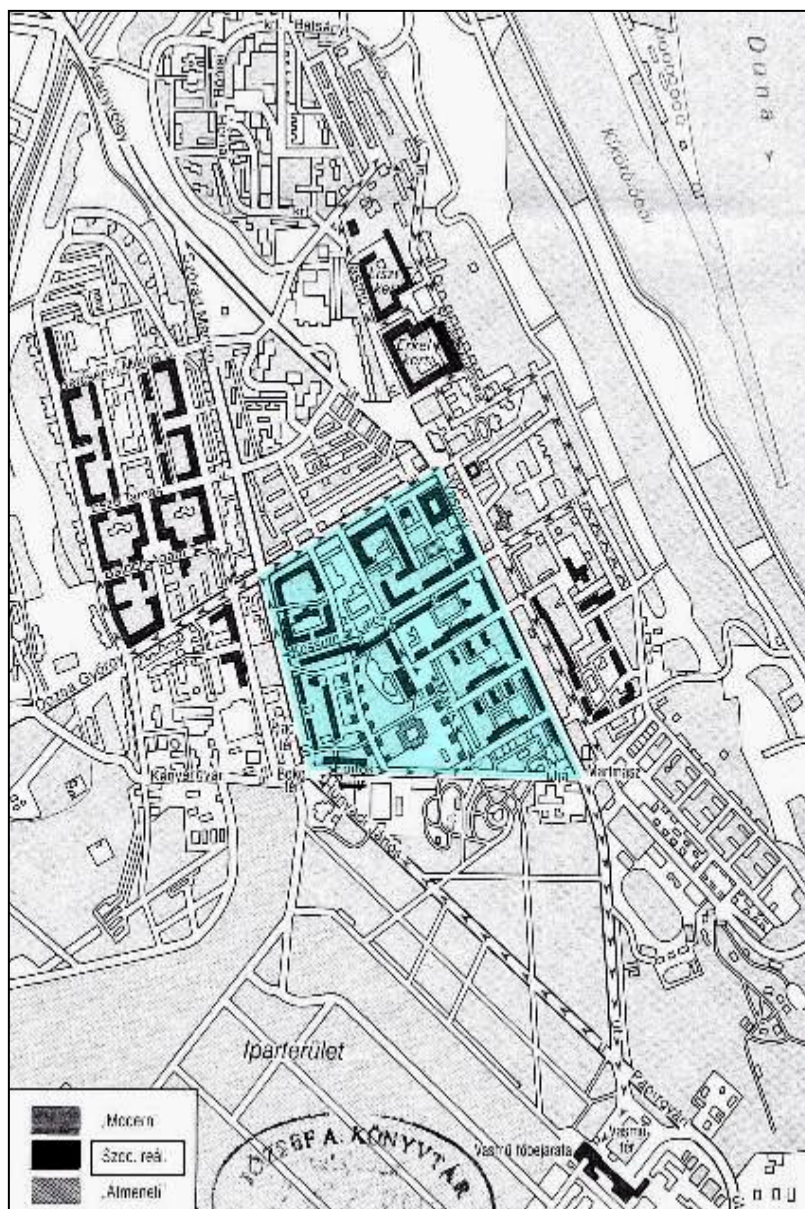
A politika hullámaival együtt a városközpont terve is többször módosult. Számos variáció született. Ez, ahogy HORVÁTH S. (2004) is rámutat általános jellemzője a korszakban épített városoknak. „*A szocialista városok főterei magukon viselték az ideológiai és politikai csatározások nyomait »monumentális befejezetlenségük« az egyes városok ismertetőjelévé vált.*” (HORVÁTH S. 2004 P.17)

A folyamatosan változó, rendelkezésre álló összegek és az alkalmazott különféle építési technológiák következtében tehát jelentős területi különbségek alakultak ki, hiszen az egyes városrészek eltérő időpontokban, különböző évtizedekben nőttek ki a földből. A korai – relatíve drága – szocreál épületeket (Belváros, Technikum) lassan felváltotta az előre gyártott elemekből készülő középblokkos háztípus, majd később a házgyárak lakótelepei emelkedtek ki a pentelei löszplatóból (Római, Béke városrész). Ebből adódóan a beépítés módjai is különböznek. Míg az első három év során épült egységek szellősek és fákkal tarkítottak, addig az utóbbiak nagy laksűrűségűek. Közülük is a Római városrész országos viszonylatban is kiemelkedő zsúfoltsággal bíró lakótelep. Itt már hiányoznak a parkok, ligetek, közterek. (MISKOLCZI M. 1980).

A város terjeszkedése idővel problémákba ütközött, mivel nyugaton a Duna, keleten a 6-os főút és az M6-os autópálya, délen pedig nehézipari komplexuma szabott határt, ezért az utóbbi években néhány belvárosi zöldterület is áldozatul esett (pl. Vasmű út középső része) a foltozgatásoknak.

Megfigyelhető a következő oldalon található ábrán, hogy a legelőször felépült szocreál épületek, melyek 1950-es évek elején már készen voltak, a mai Belváros területén (kék négyszög) találhatóak a legmagasabb arányban. Ezek rendszerint keretes, zárt („L épületek”) beépítésűek.

A reprezentatívnak szánt, több sávós, két fő tengely (Vasmű- és Dózsa György út [a négyszög jobb oldala és teteje]) még egységes terv alapján készülő épületek tömegeit határolja le. (MICKOLCZI M. 1980) Találkozásuknál található a Városháza épülete, melyet a centrumnak szántak. A fentiekből is világossá vált, hogy a település jól tagolt, leginkább átlátható területei főként a még egységes koncepció során tervezett városrészek.

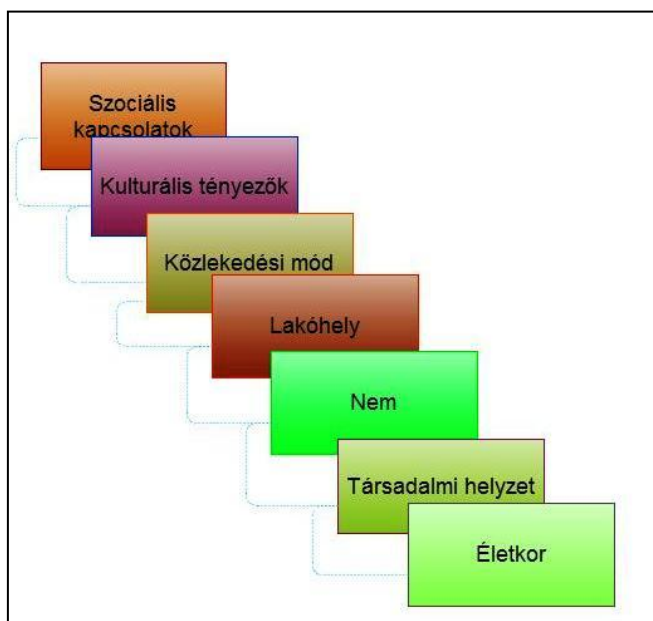

6. ábra. A város központi területei, feketével a szocreál épületek
(Eredeti térkép: Kapsza M. – Matussné L. M. (szerk.) 1997.
[hátlapon])

6. A mentális térképek torzításai, szubjektív tényezők

Mielőtt még az előzetes hipotézisek felvázolása következne, részletesebben meg kell említenem azokat a tényezőket, melyek valamennyi térképen visszaköszönnek és a város kollektív olvasatát torzítják. Valójában minden térkép egyedi, hiszen rajzolójának életformáját, személyiségét tükrözi vissza. Minthogy a város is különböző nézőpontok sokaságából áll, nem lehet közülük csupán egyet kiragadni és általánosnak tekinteni.

Az előző fejezetben tárgyalt fizikai tulajdonságokkal szemben most éppen a másik oldal, vagyis a humán tényezők kerülnek terítékre. Számuk természetesen meghaladja e pár oldal biztosította keretet – hiszen ahány térkép, annyi élet –, de egy-két jellegzetesebb torzítást feltétlenül szükséges feleleveníteni, melyek nemcsak önmagukban, még inkább egymásba fonódva, gyakorta tesznek komoly hatást a városlakók által készített térképekre. E kérdéskörben egyéb tudományterületek (példaképpen a környezetpszichológia) szolgálnak mankóul. Szemléltetésükre néhány, Dunaújvárosról készített térképrajz nyújt segítséget.

7. ábra. Szubjektív elemek egymásba fonódva

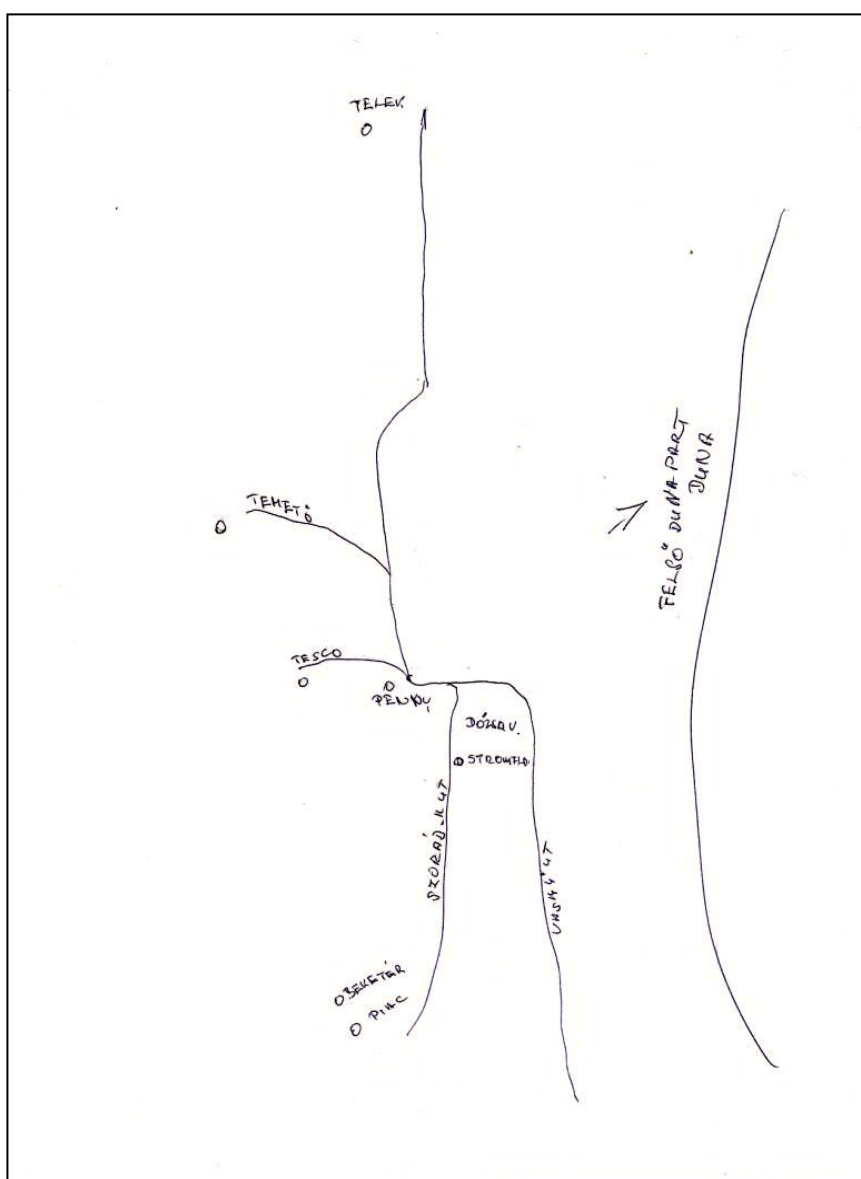
Saját szerk. (gliffy.com)

- *Életkor.* A migrációs folyamatok (is) rámutatnak, hogy a fiatal korosztály térhasználata jóval intenzívebb. Az időskorúak térbeli mozgása kisebb területegységet ölel fel, valamint szociális kapcsolataik is beszűkültebbek: „Az időskor természetes és adaptív velejárója, hogy az idős emberek társas kapcsolatainak mennyisége térben-időben radikálisan lecsökken, amiben az idős embernek magának is aktív szerepe van” (DÚLL A. 2009 P. 126). Természetesen ez nem eredményezi azt, hogy aki már benne jár a korban, ne érintené a település távolabbi pontjait.

További hatása még az előbbi tényezőnek, hogy a korfa két végéhez közeledve, az egyes csoportok különböző politikai rendszerben, eltérő társadalmi berendezkedésben töltötték éveik nagy részét. A Vasmű valakinek a szocialista múltat, míg másoknak csak egy füstös ipari létesítményt jelenít meg.

Az évek mást is meghatároznak még. Az idő előrehaladtával tapasztalatok és emlékek sokasága épül a tér egyes pontjaihoz.

„Születésüinktől fogva a kognitív térképezés képessége, illetve a térképezési folyamat végeredménye minőségben fejlődésen megy keresztül.” (DOWNS – STEA 1973 IN: LETENYEI L. 2004 P. 609) Másrészt a tér különböző szeletei kerülnek előtérbe e tényező függvényében. Erre a következő térképek is példát mutatnak (8-9. ábra).

8. ábra. 79 éves, belvárosi nő térképén feltűnő korspecifikus elemek (telek, rendelő)

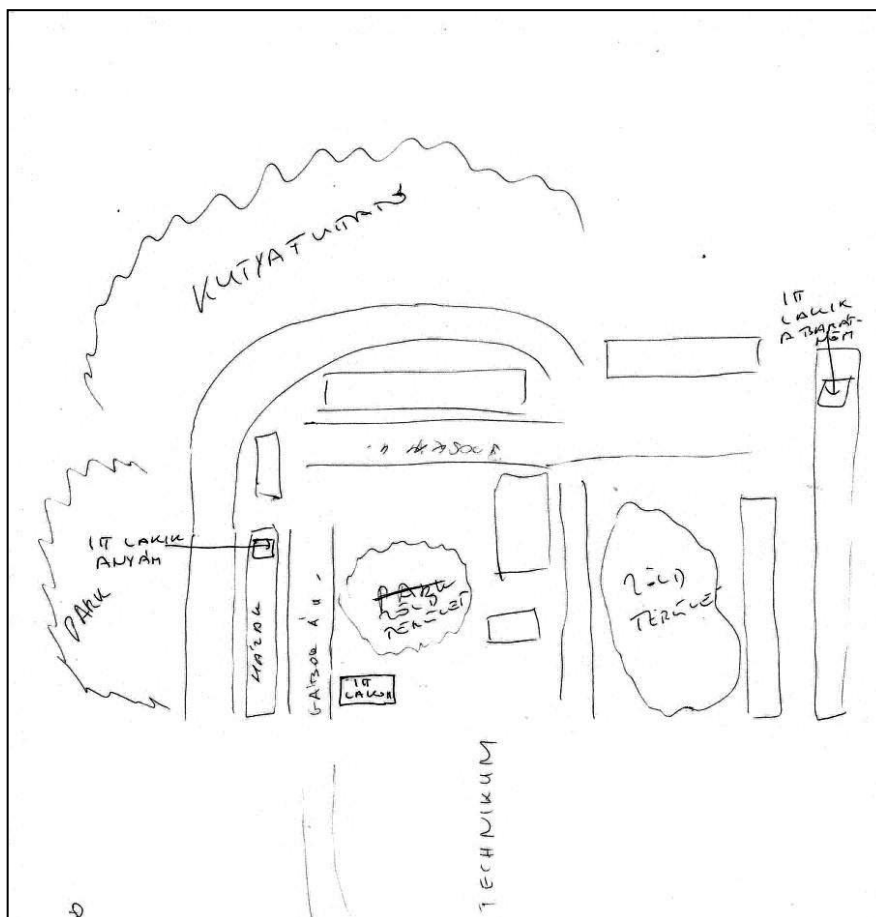
A gyalogosnak sokkal több ideje van megfigyelni egyes részleteket, mint aki valamilyen gépjárművel közlekedik.

„A mozgás gyakorisága, időtartama és útvonala mind olyan tényezők, amelyek erősen befolyásolják a városról alkotott kép természetét és minőségét.” (TINER T. 1996 p. 128) A tömegközlekedést használók, elsősorban a főiskolások és a nyugdíjasok, gyakran tüntetik fel az egyes megállókat, tájékozódnak ezen elemek szerint.

- *Hétköznapi térpályák.* Munkahely – otthon ábrázolása gyakori.
- *Szociális kapcsolatok.* Számos térképen felbukkan a szülők, nagyszülők és egyéb családtagok, barátok lakhelyének bejelölése.

Az emberi viszonyok rendszerint meghatározó pontok egy lakos térhasználati motivációiban

- *Kulturális tényezők.* Számos térbeli viselkedést, hiedelmet; világképet determinál.
Más elemek mentén tájékozódik például egy japán kultúrában élő személy, hiszen ott nem utcákban, hanem negyedekben történik a számozás.
- *Társadalmi státusz.* A tér más szeleteit használják a társadalom vertikálisan különböző pontjain elhelyezkedő személyek.
- *Mások tapasztalatai.* Például egy rendőrcsalád tagja pontos bűnügyi helyzetképet vázolt fel a településről, valamint sokan is használták ezt a mondatot a városrészek értékelésekor: „hallottam, hogy ez egy rossz környék...”
- *Helyi, országos média* (újság, televízió, internetes portálok).
- *Adott szituáció, vagyis a feladat eltérő értelmezése.*
- *Kitöltéshez való hozzáállás.* Nagy különbségek adódhatnak, hiszen míg egyesek néhány vonal behúzásával letudták a rajzolást, addig mások teljesen kihasználták a 15 percnyi időtartamot.
- *Kognitív képességek* (például: emlékezet).
- *Hobbik.* Ha valakit, egy bizonyos tevékenység érdekel, akkor hajlamossá válik csőlátásra ez irányban. Például: sportrajongók, horgászok stb.
- *Személyiségvonás, eltérő igények.* Gyakran különféleképpen kerül megítélésre a város ugyanazon vonása. Egyesek számára vonzó tulajdonság a település nyugalma, ugyanezt unalmasnak és élettelennek tarthatják mások.

10. ábra. Egy kutyatulajdonos térképének részlete

- *Mikrokultúrák.*
 - Kutyatulajdonosok. A környék zöldterületeinek ábrázolása gyakori (10. ábra).
 - Egyes munkahelyi csoportok (rendőrök, pedagógusok).
 - Kisgyermekes anyukák (játszóterek).
- *Egyéb (környezet) pszichológiai tényezők:*
 - Lakótelepen élőknel az identitás gyengébb, mivel a szürke, egyveretű lakások kevésbé perszonalizálhatóak. (DÜLL A. 2009)

(Dunaújvárosban ez fokozottan érvényes lehet, mivel az országban itt kiemelkedően magas a panelépületek aránya.)

- Egyes épületek fizikai tulajdonságuk révén könnyebben vagy éppen nehezebben memorizálhatóak. (DÜLL A. 2009)
- *Biológiai-fiziológiás tényezők.*

Eltérőek lehetnek az észlelést végző érzékszervek működései. (zajok, szagok észlelése).

- *A felvétel időpontja.*

„A kognitív térképek közös jellemzője, hogy dinamikus »képződmény«: napról-napra változik, hiszen környezetünk információinak befogadása, majd feldolgozása során fokozatosan alakul ki.” (GARDA V. 2009 P. 45) Minthogy több vizsgálat is kimondottan ezzel foglalkozik, (BOROS L. – BUDAI K. 2007) a fejben lévő térképek dinamikusan változnak.

A rajzolás időpontjakor számtalan esemény tehet pillanatnyi befolyást, irányíthat erőteljesebb figyelmet a tér egyes pontjaira (baleset, bűncselekmény stb.).

- *Iskolai végzettség.* MESTER T. (2005) rámutat, hogy a magasabb végzettségűek térképei részletesebbek és kidolgozottabbak.
- *Rajzkészség.* A különböző térképekhez az alanyok eltérő rajztehetsége is hozzájárult.

7. Előzetes hipotézisek

A térképek elemzését megelőzően felállítottam tíz hipotézist, melyek az eredmények ismertetését követően kerültek igazolásra vagy cáfolásra. Ezek az alábbiak:

1. A város tervezésekor törekedtek világos funkcionalitására, átláthatóságára, azonban feltételeztem, hogy mégis inkább a szűkebb környezet, a lakott városrész kerül ábrázolásra, mivel az egyes, lazán összefüggő településrészek néhány részével a lakóknak nincsen napi kapcsolata, ennek következtében csupán az általuk használt területmozaikok kerülnek felnagyításra. Ezt a – komplexen olvashatóságot – tovább nehezíti a domborzat tagoltsága is, a város északi és keleti oldalán leszakadó löszös magaspart.

2. A városrészek tagoltságából kiindulva még hipotézisként kap helyet, hogy egyes színterei, mint például a Duna-part vagy néhány belvárosi elem, csak az adott városrész lakói által rendszeresen használt elem, és a távolabbi pontokon élők számára legfeljebb csak orientációs pontként szolgál.

3. Fontos szimbólumként, a város szülőatyjaként a köztudatban élő és ma is profilját meghatározó Vasmű gyáregységére számítottam, hogy a rajzolók felrakják térképükre, habár nem tartozik közvetlenül a város testéhez, a porfelhők érkezése mindenképpen emlékeztet működésére.

4. Feltételeztem továbbá, hogy Dunaújvárosban a közintézmények fontosabb szerepet töltenek be, mint más történelmi városokban, hiszen a település hiányt szenved azokban a patinás épületekben, amelyek a lokális identitástudat oszlopaként szolgálnának.

Ezért az elsőként (1951-53 között) felhúzott, még szocreál stílusban épülő objektumok a funkcionalitáson túllépve átveszik ezt a szerepet, és egyben jelentős orientációs pontokként szolgálnak a lakosok számára (például mozi, rendelőintézetek, könyvtár, uszoda).

5. Szintén a városépítéskor alakot öltött karakteres utcák is hangsúlyosabban kirajzolódhatnak a térképeken, sokuk nevében is őrzi a város szocialista múltjának emlékét (Május elseje utca, Úttörő, Kisdobos, Gagarin tér).

6. Minthogy a kutatási előzmények is rámutatnak, egy település esetében a belvárosi területek gyakran kerülnek a rajzok középpontjába (BOROS L. – BUDAI K. 2007; MESTER T. 2005) hiszen itt kapnak helyet a központi funkciókat ellátó intézmények, illetve a település arculatát nagyban meghatározó emblematikus utcák, terek és egyéb épületek.

Dunaújváros esetén is igaznak véltem ezt az állítást, hiszen a mai Belváros tulajdonképpen az újváros legidősebb része, a település „szocreál lelke”. Különbség ugyanakkor, hogy a településből hiányzik egy igazi, városközpont – mivel a tervezés sokáig halasztgatta a mai Városháza tér megépülését és a jelenben is csak jórészt hivatali funkciókat lát el –, ezért a többsávos Vasmű út lesz az, amit a lakók az abszolút centrumterületként azonosítanak.

7. A Lynch által felállított öt elem közül elsősorban az utakat vártam, hogy feltüntetik a rajzolók, mivel ezek kötik össze a városrészeket és szélességük rendszerint meghaladja más települések belső közútjait. Bár a belvárosban és a szomszédos városrészekben élők gyakorlatilag minden szolgáltatást gyalogosan képesek elérni, de a távolabb lakók (Béke, Római, Újpentele) mindenképpen gépjármű használatra vagy egy kiadósabb sétára szorulnak.

8. Az újonnan elkészült épületek (élményfürdő) és a megtelepült gazdasági létesítmények (Hankook, Hamburger Hungária) feltüntetésére nem számítottam.

10. Differenciáló tényező, a szubjektív elemek közül: lakóhely.

8. Eredmények

8.1. Mentális térképek elemzése

Ebben a részben kerül sor az eredmények ismertetésére, melynek fókuszában a mentális térképezés során szerzett tanulságok, az ezekből levont következtetések, és a feltáruló tendenciák állnak.

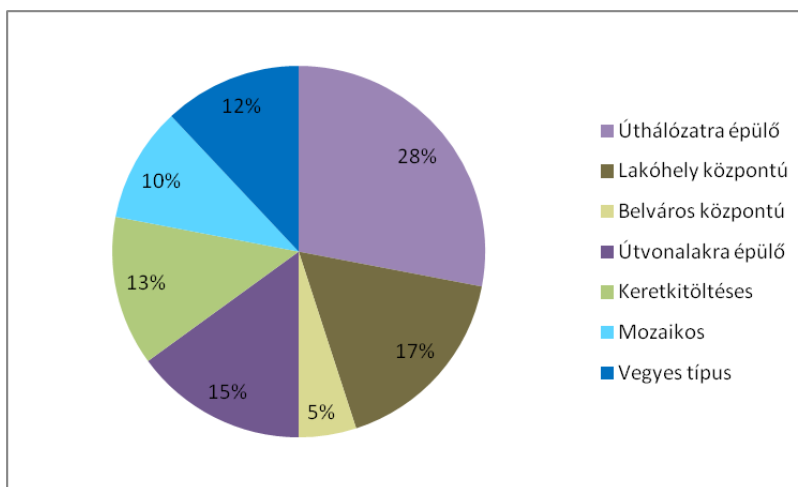
Helyet kapnak még itt a lakosok véleménye(i) saját településükről, illetve az egyes városrészekhez kötődő sztereotípiáik. A belső nézőpontok mellett a külső imázst is vizsgáltam, pontosabban azt, hogy más (külső) nézőpontból hogyan látják Dunaújvárost az emberek.

Alkalmazott rajzolási módszerek

A tanulságok egyike maga a rajzkészítés folyamata volt, a mentális térképek létrejöttének módjai. A rajzolás során számos módszert alkalmaztak a kutatásban résztvevő vizsgálati személyek. Ezeket tekintve, tisztán elkülöníthető csoportok is születtek (LYNCH, K. 1960), de gyakoribb volt az egyes típusok kevert alkalmazása. A módszereket csoportosítva megállapítható, hogy legtöbbször rajzukat az úthálózatra, útvonalakra támaszkodva készítették el. (ld. ábra)

A város fizikai elemei közül tehát leginkább ezek szolgálnak segítségül a tájékozódásban. Jellemző volt továbbá a lakóhelyet és annak környékét bemutató ábrázolásmód. Ennek lehetséges okaira a későbbiekben térek ki.

A város rajzokon való megjelenítésének eloszlása szerint a lakosok fejében elsősorban nem építmények, imázs elemek mentén áll össze a városkép, hanem a közlekedési pályák adják a keretet. A jelenséghez hozzájárulhat, hogy a település egésze, illetve lakótelepi részei építészeti szempontból homogének, szürkék, éppen ezért kevésbé azonosíthatóak a helyiek

11. ábra A rajzolási módok eloszlása

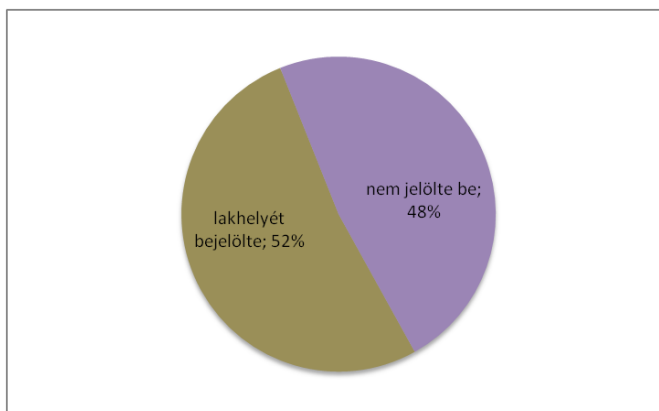
számára, sokkal inkább atengelyek vannak ebben segítségükre (utak alatt értendő a járdától kedve a többsávos főútig minden).

Lakóhely bejelölések

A téma azért kap helyet egy külön alfejezetben, mert a lakóhely megjelenítésének aránya magas (52%) volt más kutatáshoz képest. (Ez a szám az egyértelműen beazonosítható, felirattal ellátott elemeket takarja, vagyis az a személy, aki csak rajzolt, de nem írta oda, hogy az adott elem az otthonát ábrázolja, nem került feldolgozásra.)

Egy hasonló vizsgálatban (MESTER T. 2005), melynek tárgya Pécs volt, a 93 megkérdezettből mindössze hárman jelölték be otthonukat. Dunaújváros esetén a rajzoló 50 állandó lakosból 27-en foglalták térképeikbe lakóhelyüket.

E jelenség egyrészt visszavezethető arra, hogy a település születésének időszakában a

szomszédsági egységek kialakítása 12. ábra Lakóhely bejelölések megoszlása

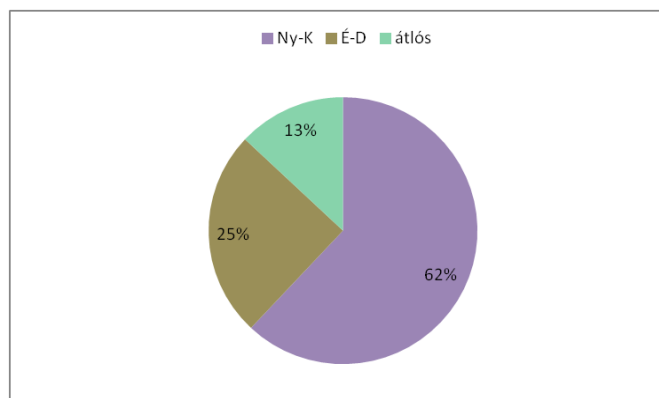
egyik fontos törekvésként kapott helyet a tervezők céljai között. Lényege, hogy a városrészeket önálló alközpontokként tervezték, így a lakosoknak mindennapos szükségleteik kielégítéséhez nem szorultak rá az adott városrész elhagyására.

Másrészt a város egyes részei távol vannak egymástól, sokszor erdősáv is határolja őket (Pl. a Béke vagy az Újtelep esetében), ez pedig hatással van a helyiek térhasználatára, illetve a térről kialakult képzeletük jellegére is (széttöredezett városkép).

Végül – minthogy hamarosan látható lesz – az ábrázolások rendkívül funkcionálisak voltak. Sokuk megrajzolta nemcsak otthonát, hanem például munkahelyét, napi térpályáját.

Tájolás

A térképek tájolása meglepetésre legnagyobbbrészt K-Ny-i irányú volt, nem É-D-i, holott a

13. ábra A térképek tájolásának eloszlása

település a topográfiai és tematikus térképeken is kizárólag az utóbbi tájolásban jelenik meg. A Duna, mint éles tájhatár jelölése járulhatott ehhez.

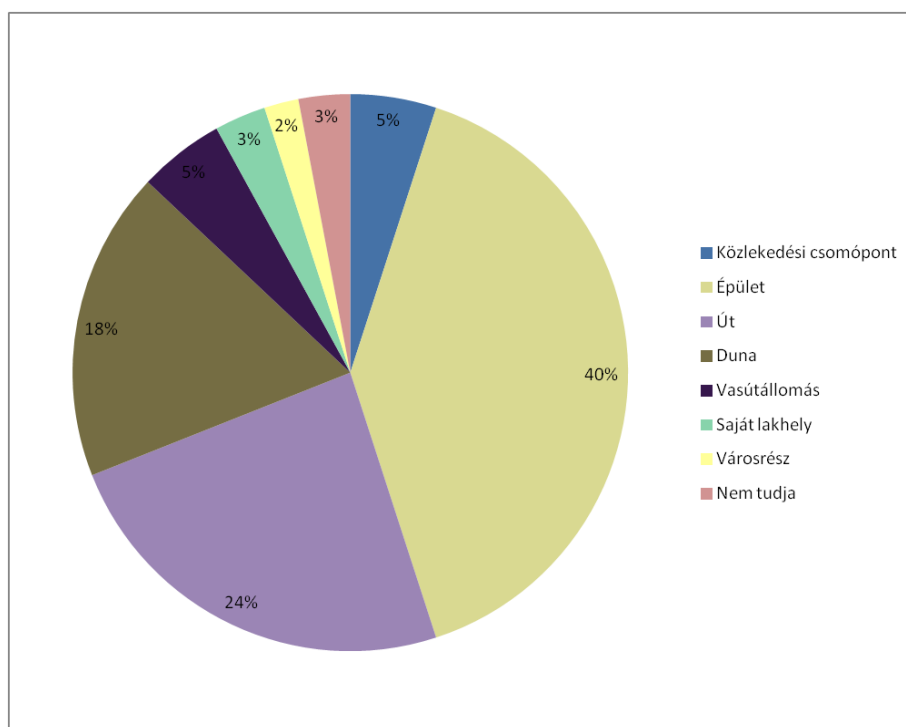
Az említett elemek száma mindhárom tájolás esetén átlagban 11-12 körül mozgott. A térképek kategorizálása egyenként, manuálisan történt.

Elsőként rajzolt elemek

Az első lépésben megjelenített elemek azért lehetnek fontosak, mert meghatározzák a rajzolás további menetét. Példaként befolyásolják az ábrázolt terület nagyságát, vagy a már többször említett város ábrázolásának módját (pl. útvonalas, mozaikos módszer stb.). Közülük három elem (épület, út, Duna) aránya kiemelkedő.

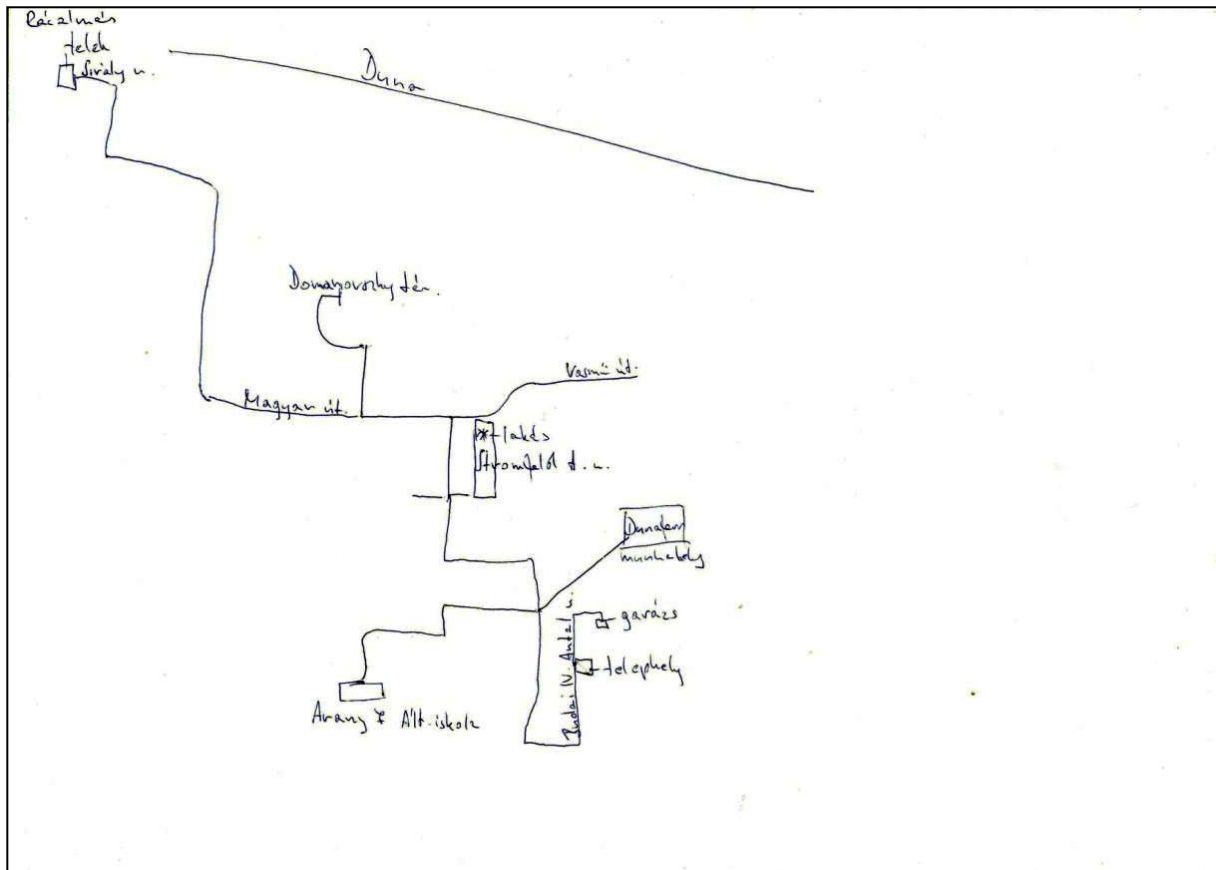
Érdekes, hogy bár a legtöbb esetben az épületek kerültek rá elsőként a lapokra, ezek a rajzokon összességében az utakhoz képest mégis háttérbe szorulnak. Konkrét elemek közül az éles határvonalként megjelenő, a település szélén található, ezért sokak által határként feltüntetett Dunát, valamint a település ellenkező, Ny-i oldalán fekvő vasútállomást jelölték több alkalommal. Kevesebbszer ugyan, de közlekedési csomóponttal, lakóhellyel, illetve városrészrel is kezdték a papírra kerülő mentális térképeket.

A résztvevők az említett elemek felrajzolása után kénytelenek voltak azt a területegységet ábrázolni, mellyel nekikezdték, így bár a későbbiekben szerették volna a települést kiterjedtebben, egészében ábrázolni, a lap mérete miatt korlátba ütköztek, és maradtak a megkezdett terület ábrázolásánál.

14. ábra Az elsőként a térképekre rajzolt elemek eloszlása

Térképek

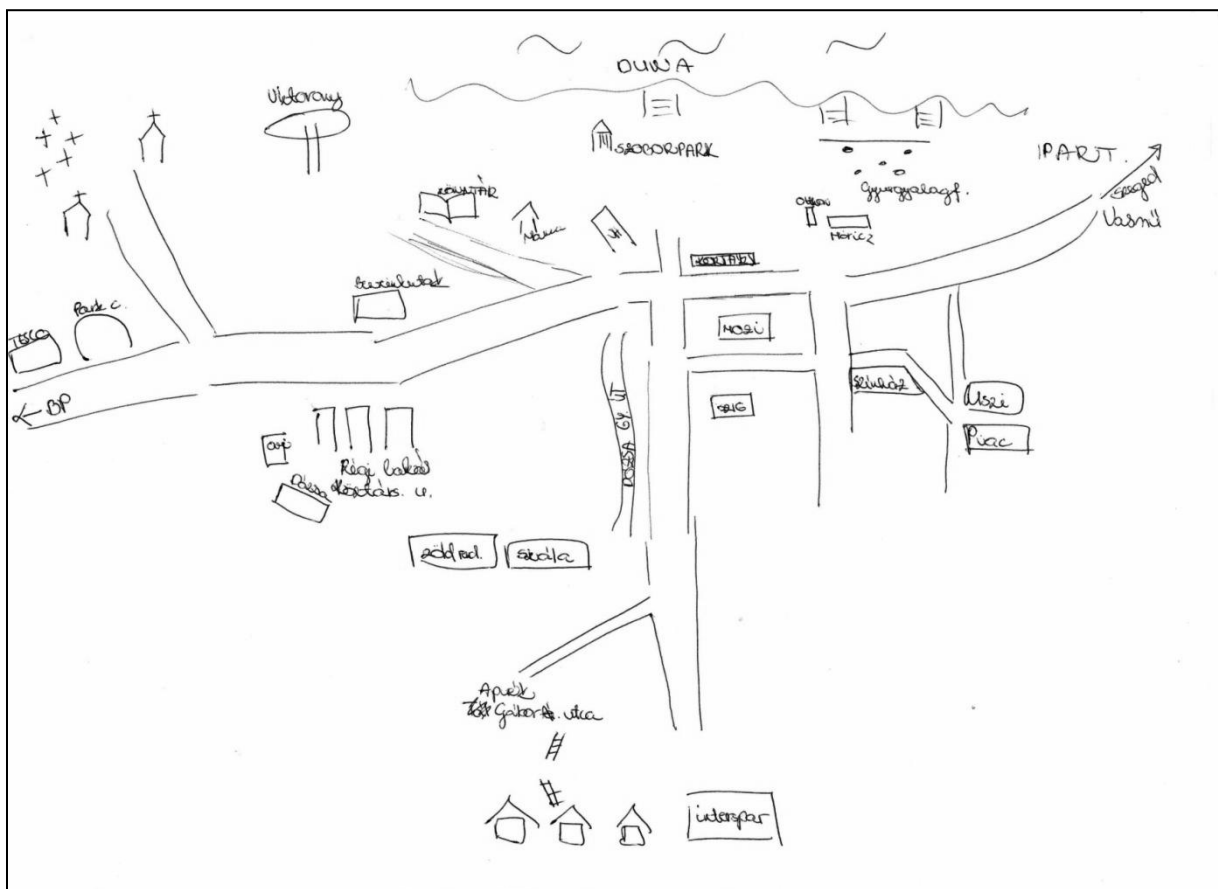

15. ábra 3-as sorszámú térkép. 43 éves férfi, Dózsa városrész, vállalkozó.

A képen egy K-Ny-i tájolású térkép látható, melyen elsődlegesen a funkcionalitás kap hangsúlyt. Élesen kirajzolódik a készítő napi térpályája. Lakóhelyén kívül feltüntetett munkahelyét (Vasmű), egy oktatási intézményt (Arany Ált. Isk.) és utakat, melyeken gyakrabban közlekedik (Magyar út). Markáns határvonalként ábrázolja a Dunát, amely rajzának keretét szolgál.

Az elkészített térképek nagy része ehhez hasonló, vagyis elvétve található rajtuk orientációs pontként szolgáló, a köztudatban élő épület, út, csomópont (landmark), melyeknél kevésbé az egyéni funkció, inkább a közösségi arculat, imázs dominál. A következő oldalon található térkép e kivételek egyike lesz. Ez esetben a Vasmű út bír ilyen tulajdonsággal. A készítőről további információ, hogy több mint 20 éve dunaújvárosi lakos. Térképének letisztultsága is utal erre.

A közlekedési módjait tekintve gyalogosan és autóval teszi meg a településen belüli távolságokat. Ez is visszaköszön, abban, hogy az ábrázolt terület egysége több kilométert ölel fel és utakra épül.

16. ábra 20 éves nő, Belváros, tanuló (egyetemista)

A készítő térképén a Belvárost – mely egyben saját lakókörnyezete – ábrázolja, ugyanakkor feltűnnek a település távolabbi pontjain fekvő építmények is: bevásárlóközpontok (Interspar, Tesco) vagy a városképből kimagasló víztorony. Egyéb helyi imázs elemek is megjelennek rajta, mint például mozi, uszoda, piac, melyek mind a szocreál építészet emlékét őrzik, illetve a Vasmű. Ezen az ábrán már kirajzolódik a település szerkezete, nemcsak a hétköznapi élet érintett elemei, a készítő más módon olvassa a várost. Különbség közte és az előző rajzoló között, elsősorban a kor, illetve a közlekedési mód (2. személy gyalogos). Családtagok (apukák) vagy a rajzoló egykori iskolái (Móricz, SZIG) szintén feltűnnek mentális térképén.

Ez a rajz is feltüntet más településeket (Budapest, Szeged), amely meglehetősen általános tendencia volt a rajzokon. Jelen esetben a rajzoló „foglalkozása” játszik közre, hiszen Szegeden folytatja egyetemi tanulmányait, így hetente ingázik.

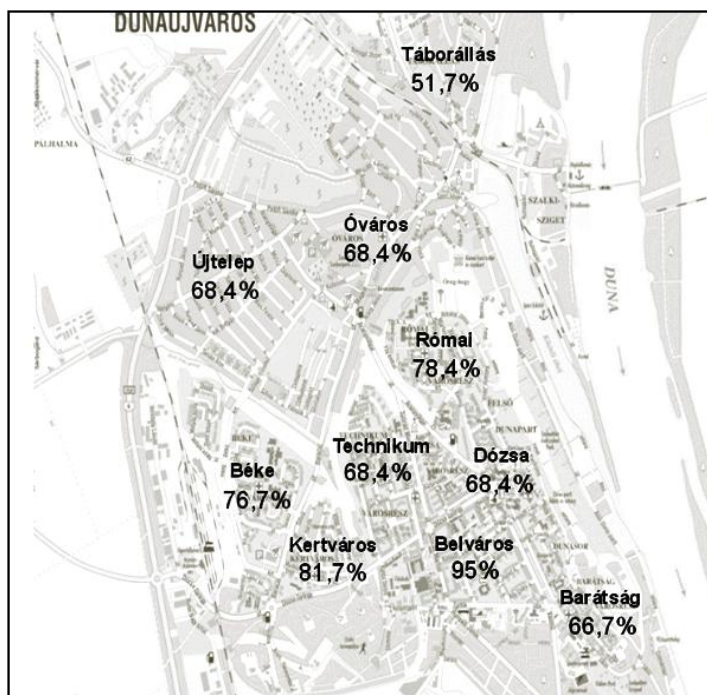
A térképek fehér foltjai

A település tagoltsága következtében, egyes árnyékhelyzetben lévő városrészek kisebb hangsúlyt kapnak a lakók térhasználatában. Az ábrázolás során a legkevesebb alkalommal feltüntetett részek közé tartoztak a város közigazgatási határánál fekvő, részben a főbb közlekedési útvonalaktól távolabb eső területek.

A homogén, lakótelepekből felépülő egységek, melyek javarészt lakófunkcióval rendelkeznek, kiszolgáló intézményeinek vonzóhatása rendszerint nem lépi túl az adott városrész határait. Hiányoznak azok a jellegzetes orientációs pontok, melyek megkönnyítenék a vizuális olvashatóságot, hiszen jórészt házgyári panelépületek találhatók területükön (pl. Béke, Római városrész). Itt, a tájékozódási pontok szerepét a bevásárlóközpontok veszik át, melyek bár fontos funkciót is betöltenek posztindusztriális társadalmunkban, de még ehhez képest is jelentős arányban kaptak helyet a térképeken (az említési gyakoriságnál a legnagyobb, a 7. helyen a szerepel a 174 elemből [lásd a következő oldalakon]).

A fenti állításokat megerősítette továbbá a kérdőívben szereplő feladatok egyike, ahol is a kitöltőknek különböző szabadon választott tulajdonságokat kellett a városrészekhez kapcsolniuk. Az ismert területek aránya (17. ábra) esetében a város határához közel eső Táborállás, Barátság területeinél hangzott el legtöbbször a „nem ismerem” mondat.

Egyes lakótelepek (Római, Béke városrész) (78,4%, 76,7%) magas arányú (jelző) hozzárendelésének oka abból fakadhat, hogy ezek a területek a település homogénebb negyedeit képviselik és ezért egy-egy markáns tulajdonsággal jellemezhetőek (pl. zsúfolt), nem mellesleg pedig a kitöltők jórészt ezekből a városrészekből kerültek ki (lásd melléklet).

17. ábra Az egyes városrészek ismertsége a megkérdezettek körében

Térkép(ek) a térképekről

Ezt követően térképet készítettem a 60 mentális térkép elemeiből (kizárólag az utakból és épületekből, mivel főként ezeket jelenítették meg), mely összesíti, ezáltal bemutatja a kutatásban résztvevő személyek kollektív városreprezentációját. (Összehasonlításképpen, a mellékletben szerepel eredeti Dunaújváros térkép, az említett pedig a következő oldalon látható.)

Megállapítható, hogy a rajzolók a belvárosi úthálózatot jelentették meg hangsúlyosan. A két legismertebbnek bizonyult út találkozásánál (egymásra merőlegesek, bordóval) található egy nagyobb épületcsoport, amelyet a résztvevők feltüntettek. Ezek közül a Dózsa Mozi, majd tőle a keletre, a Fehér Rendelő (zöld színnel), illetve északra a Városháza (lila kör) látható.

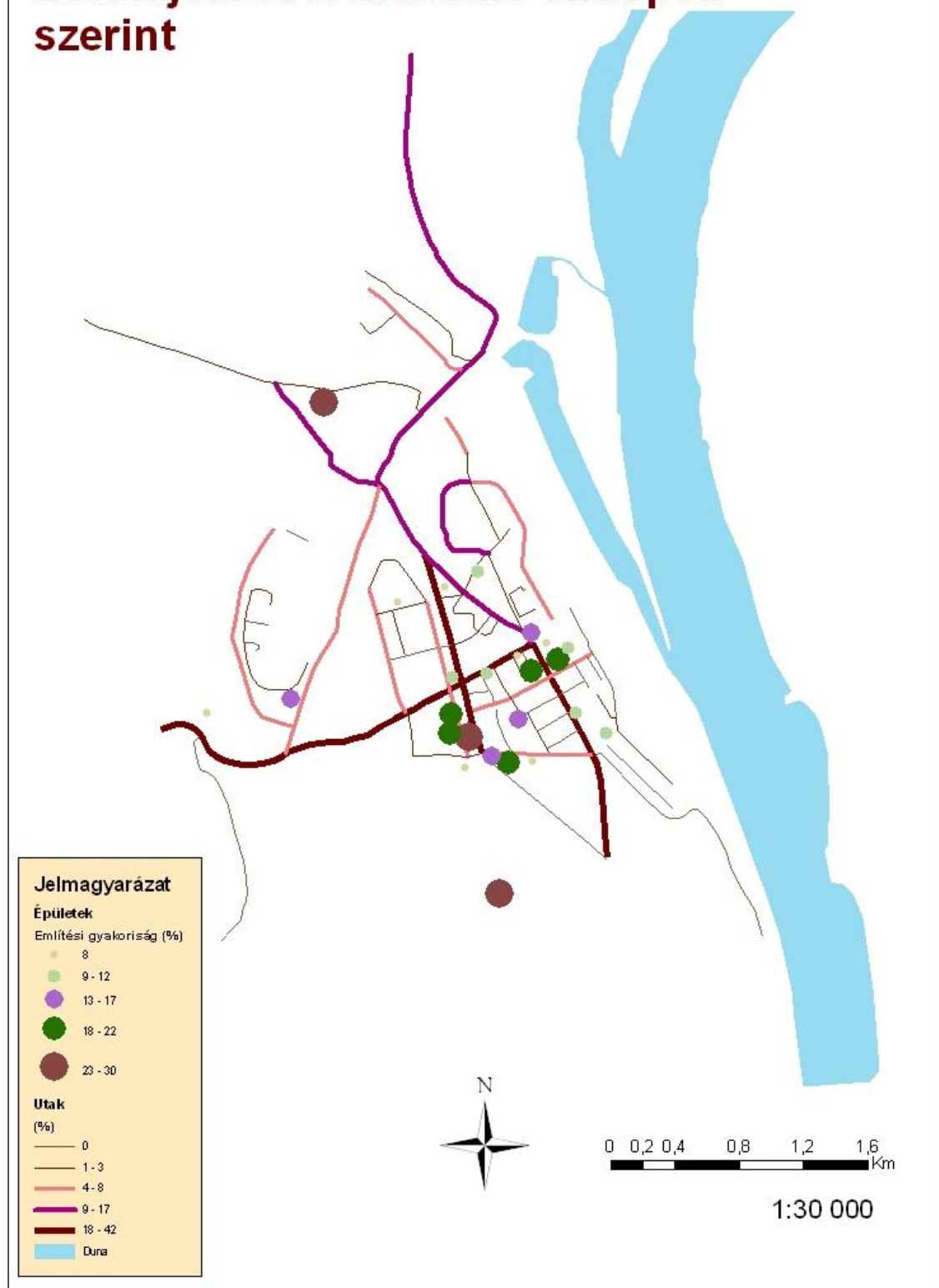
Ezek a közös elemek, amelyek a komoly történelmi múlttal rendelkező, turisztikai és egyéb értékei lévén a városképből vizuálisan kiemelkedő épületek híján fontos szerepet kapnak. Orientációs pontként inkább a funkcionalitással bíró épületek, helyek és a főbb közlekedési útvonalak rendelkeznek. Ebben különbözik épített városként egy történelmitől.

Az épületeknél még egy nagyobb csoportosulás tűnik fel a Belváros DNy-i csücskében. Itt található a piac, az uszoda, illetve a főiskola. Mivel a mintában tíz főiskolai hallgató szerepelt, így az utóbbi az ő hatásukra került előtérbe, ugyanakkor a környéken fekvő modern épületek (pl. a főiskola főépülete) a pár évvel ezelőtt átadott, megújult intézmény előtti köztér és a többi építmény a Belváros egyik népszerű helyévé teszi ezt a területet.

Néhány elem még kiemelhető, mely szigetként emelkedik ki a környezetéből. Ilyen a város É-i részén a Tesco, D-en a Vasmű, valamint köztük az Interspar bevásárlóközpontja – világosabb színnel ábrázolva. További markáns épületek nem találhatóak.

A település egyes városrészeiben, ahol a lakófunkció dominál, csak utakat ábrázoltak, innen az épületek hiányoznak. Erősebb színnel szerepel még néhány, a településről kivezető közút (Magyar út), mely a Dunaújvárost köti össze a határában futó főúttal, autópályával.

Dunaújváros a mentális térképek szerint

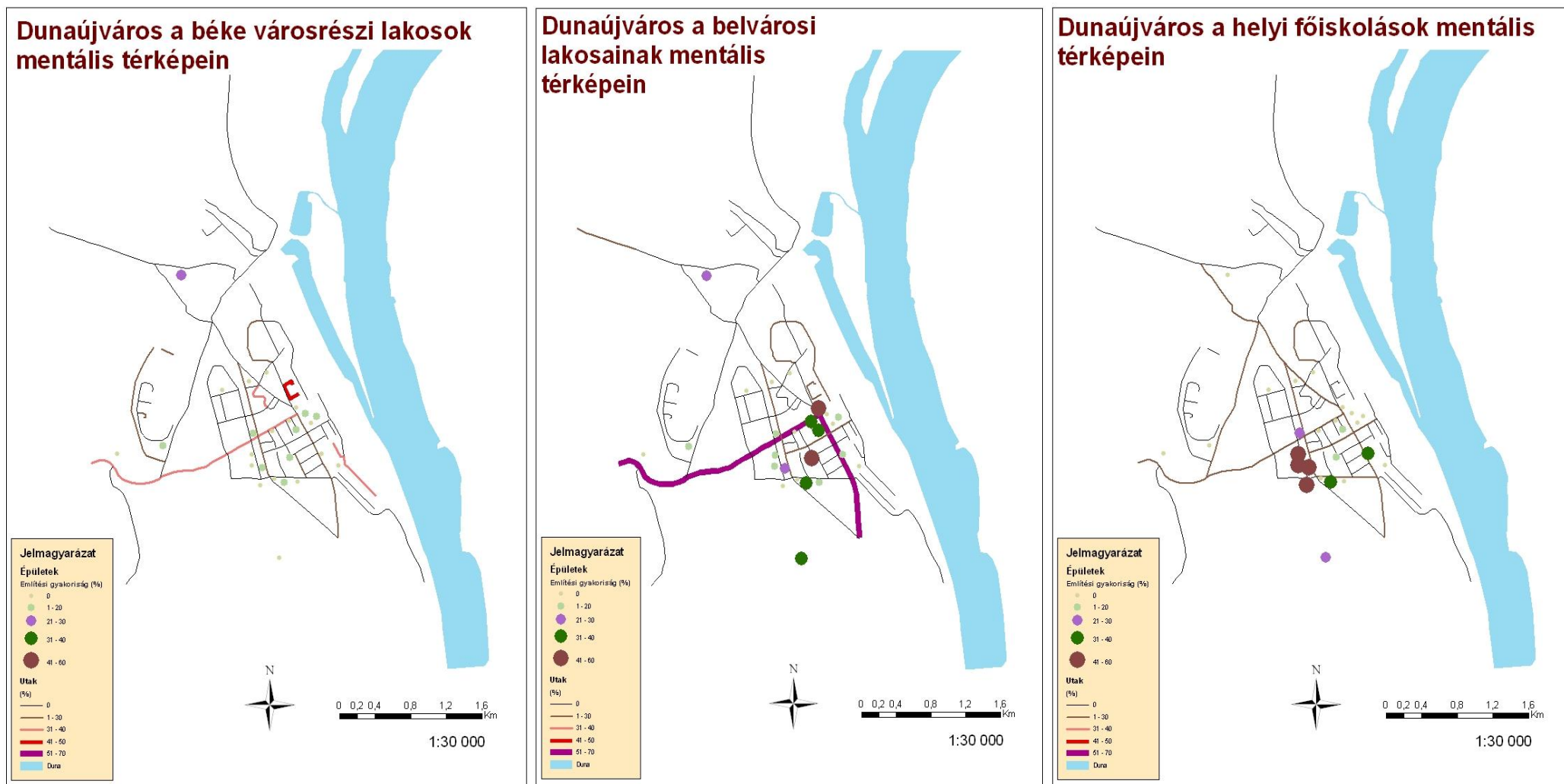

18. ábra A mentális térképek két elemének (épület, út) összesítését tartalmazó térkép

Az ezt követő oldalon három, a megkérdezettek rajzi elemeit lakóhely szerint csoportosítva megjelenítő térkép található. Összehasonlítva ezeket kitűnik, hogy egyes városrészekből máshogyan látszik a város egésze. Az előző térképhez képest a magasabb említési arányokat (lásd: jelmagyarázat) az okozza, hogy a csoportok mindegyike egységesen tíz fő térképét tartalmazza, így a 60 személyt ábrázoló térképhez képest találhatóak kiugróan ismert objektumok.

Különbség ezen térképek között például, hogy más építmények kerülnek középpontba: a Béke városrészben élők rajzain hiányoznak a belvárosi elemek, míg a központban élőkénél ez utóbbi gyakran van feltüntetve. A főiskolások rajzait összesítő térképen kizárólag a campus környékén található épületek jelennek meg.

Megfigyelhető, hogy a Béke városrésziékből a Tesco épülete, a belvárosi lakosok, illetve a szintén ehhez a területhez kötődő főiskolások számára ugyanakkor a Vasmű emelkedik ki a település arculatából, vagyis a látótávolság, a közelség határozza meg azt, hogy az egyes városrészekből mi lesz a legfontosabb orientációs pont.

19. ábra A három, lakóhely szerint csoportosított kitöltő összesített térképe (Béke városrész, Belváros, Campus)

A városlakók térképein leggyakrabban megjelenő elemek

A térképeken a leggyakrabban megjelenő elemek aránya nem éri el az 50%-ot. Így igazolást nyert egyik hipotézisem, miszerint a település egységes olvasata hiányos, a megkérdezettek fejében a városkép széttöredezett. A legnépszerűbb 15 elem ezt a képet markánsan meghatározza. Náluk a funkció és szimbolikus jelleg összefonódik, egyaránt fontos.

Az első helyen – a saját lakóhely bejelölését követően – a kétszer kétsávos Vasmű út áll, mely eredetileg létrehozásakor az ideológia szolgálatában álló felvonulásokra terveztek. É-D-i irányban fut, a Vasmű létesítményét köti össze a várossal. Egyik oldalán kapnak helyet a különböző kereskedelmi egységek, másik részén pedig a lakófunkció az elsődleges. A szocreál épületegyütteseket rejtő belvárosi területeket határolja le, ebből nyílik a település egyik legfontosabb tere.

A második helyen egy természeti elem, a Duna szerepel, amely vizuálisan rendkívül markáns élként (szegélyként, peremként) (hivatkozható) meghatározza a város morfológiáját, és amely zöldterületeivel valamelyest enyhít a település monotóniáján, illetve a rekreációs tevékenységek kiemelkedő helyszíne (pl. kutyasétáltatás, sportolás).

A Dózsa György út a Vasmű útra merőleges, K-NY irányú, 6-os főút és a Vasútállomás irányából vezet a központba. A két főút (Vasmű, Dózsa) találkozásánál helyezkedik el a Városháza, melyet a település központjának szánt a tervezés, ám a lakók térképein nem került a legnépszerűbb 15 elem közé. Ezt követően a Szórád út közelében lévő piac következik. Az eddigiek a település központi részén helyezkedtek el.

Az első épület, amely feltűnik az említések sorában, az előzőekkel ellentétben már nem a centrumban található, hanem a város északi részén. Egy bevásárlóközpont, vagyis megint csak a funkció kerül előtérbe. Ezt követi a főiskola épülete, amely ezért is van ennyire előtérben, mert a mintában felülreprezentált a főiskolai tanulók aránya.

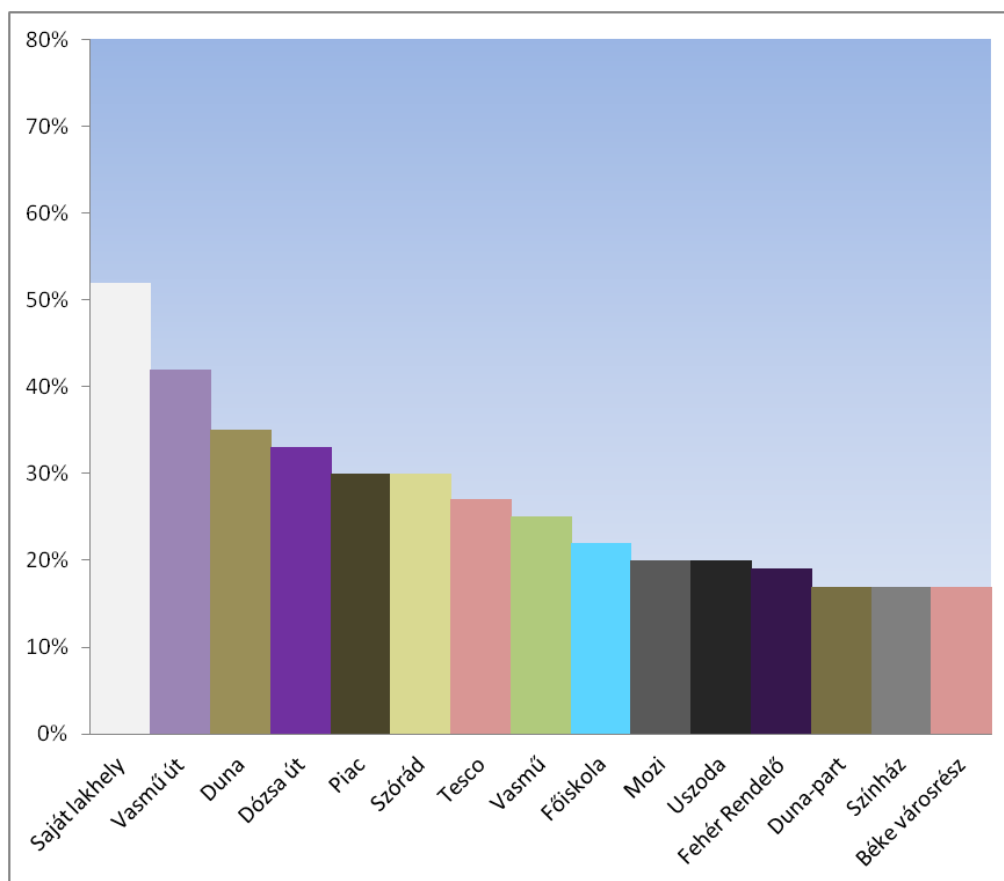
Ezt követően a vasmű következik. A várostól távolabb, délre fekszik, ugyanakkor a város genezisének alapja, sziluettjének szerves része, kiemelkedik belőle, nem is beszélve a település múltjában és jelenében betöltött szerepéről.

A következő elem egy csomópont, a Béke tér. Itt van a buszpályaudvar, ezért mind az ingázók, mind a helyi lakosok térhasználatában is meghatározó.

A gyakrabban megjelenített elemek közül a szocreál stílusú, építészetiileg a település „történelmi” részén található épületek következnek. Elsőként az uszoda, majd a mozi. Az

utóbbit azért érdemes kiemelni, mivel a központnak szánt, Városháza épületét megelőzi, melynek oka, hogy elé futnak be a helyi járatokon kívül, a helyközi, vidéki városokba és Budapestre közlekedő járművek is, ezért egyfajta közlekedési csomópontként is szolgál. Kissé hátrább kap helyet még a rendelőintézet és a színház.

Tehát Dunaújváros esetén ezek azok az elemek, melyek a leginkább jelen vannak a lakosok térképein.

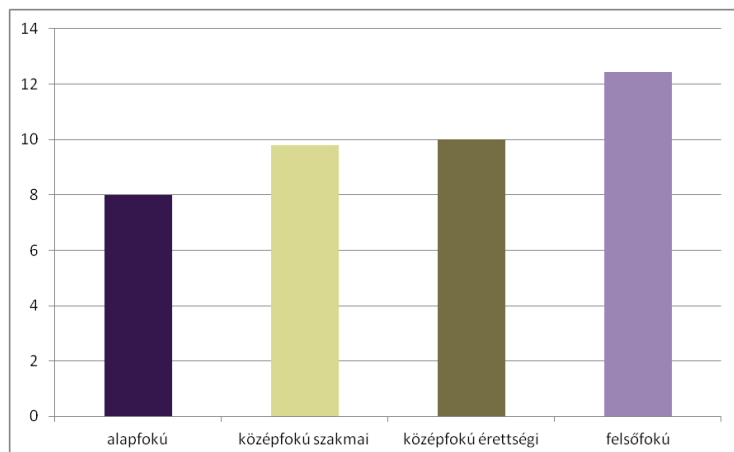

20. ábra A legmagasabb arányban a térképeken feltüntetett 15 elem

Egyéb tendenciák

Mint minden mentális térképénél, itt is tényezők sokasága tesz hatást a térképekre. Így a végzettség, az egyes társadalmi csoportok vagy a rajzokon megjelenő különféle településnevek is kiemelhetők, hiszen jól kivehetők az elkészített térképeken.

Megfigyelhető, hogy bizonyos változók az egyes jellemvonásokban különbségeket

21. ábra A kitöltők csoportosítása végzettség szerint (a függőleges oszlop a megjelenített elemek számát tartalmazza az egyes csoportokban átlagolva)

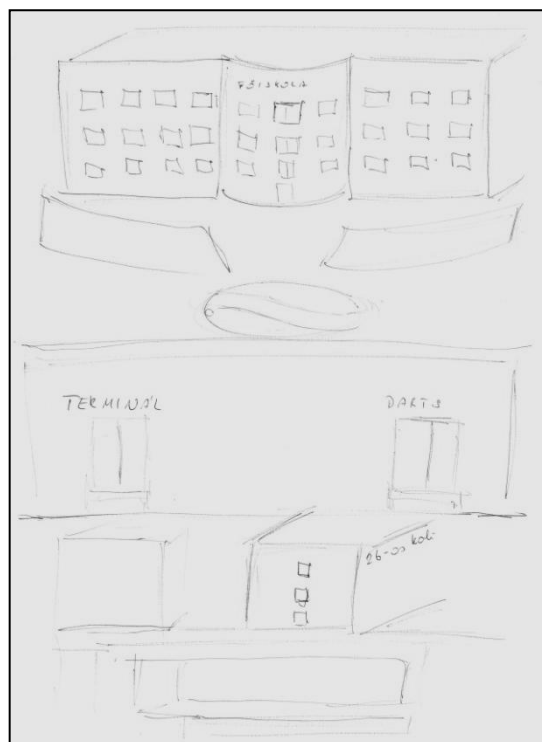
eredményeztek. Végzettség szerint csoportosítva a kitöltőket a rajzokon feltüntetett elemek száma eltéréseket mutat. Habár nem lehet pusztán ezt az egy tényezőt a különbségek egyedüli okaként megnevezni, mégis, az alábbi ábra bizonyítja, hogy a felsőfokú

végzettséggel rendelkezők átlagosan öt elemmel többet ábrázoltak térképeiken (21.

ábra). Ennek magyarázata lehet, hogy végzettségük okán mobilisabbak, térhasználatuk nem szűkül be egy városrész határai közé, ezáltal a várossal kapcsolatos ismereteik is árnyaltabbak.

A mintában helyet kapott (10 személy) csoport a főiskolai hallgatók csoportja. Ők a helyi lakosság egy sajátos rétegét képviselik, az ingázó diákságot. A hazai felsőoktatási intézményeknek otthont adó valamennyi településen fogyasztási szokásaik, térhasználatuk tekintetében sajátos és fontos társadalmi csoportot alkotnak.

A dunaújvárosiak kisméretű területegységet, a Campus területét ábrázolták. Térképeiken tendenciózusan megegyező elemek bukkannak fel.

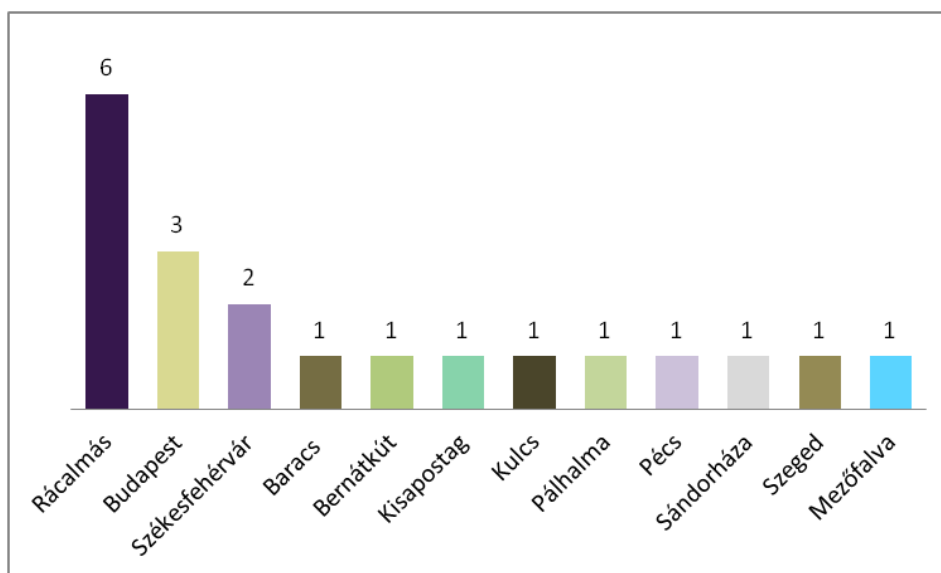

22. ábra Főiskolás térképe piktogramszerű ábrázolásmóddal

Ezek az oktatási intézmények mellett az egyes környékbeli kereskedelmi egységek (szórakoztató egységek, kisboltok, pékségek). Rájuk volt jellemző egyedülként a piktogramszerű ábrázolásmód (előző ábra). Okozója lehet, hogy olyannyira markánsan van jelen térhasználatukban ez a néhány építmény, hogy a település imázsa számukra kizárólag ezekből tevődik össze, a szubjektív hely identitásnak fontos részét képezik.

A térképekre pillantva meglepő volt, hogy a rajzolók egyéb településneveket is feltüntettek a várost ábrázoló rajzaikon. Összesen 12 különböző településnevet. Dunaújváros kedvező fekvése (Budapesthez relatíve közel, a középső országrészben, megye- és régióhatáron fekszik) következtében az ország számos települése könnyen elérhető, ennek köszönhetően a lakosok számára jobban előtérben van.

Az ábrázolt települések másik része a környező falvak, kisvárosok köre, amely a város körül kialakuló szuburbán jellegű területet tükrözi.

23. ábra A térképeken feltüntetett egyéb településnevek száma

Eredmények összefoglalása

A térképek legfőbb tanulsága, hogy a rajzoló a települést nem homogén egységben látja. Saját lakókörnyezetük szembetűnően kiemelkedik vizuális városolvasataikból. Térhasználatuk funkcionális, a település építészeti sajátosságai okán kevésbé kapnak hangsúlyt az imázs elemek, a történelmi városokhoz képest. Ha meg is jelennek ilyenek a térképeken, akkor is leginkább a belvárosban találhatóak meg, és azok a közintézmények, melyek építészeti elkülönülnek a monoton épületek sorából, többségük szocreál stílusban épült, mely az országban itt maradt fent a legegységesebben.

Egyes csoportok (végzettség, lakókörnyék, kor) mentén differenciálni lehet a térképeket. Közülük leginkább a főiskolások térhasználat, így térélményei és – ábrázolása tér el a többségtől. Számukra ott ér véget a település, ahol a campus, következésképpen kiterjedt fehér foltokkal rendelkeznek a várossal kapcsolatban.

Ismerethiány a lakófunkcióval bíró területekről jelentkezik leginkább. A lakosok rajzain a település külső városrészek részeik nem ismertek. Kiesnek rajzaikból és térhasználatukban sincsenek jelen.

A Duna rendkívül markáns határt jelent a település és a rajzoló számára is, valószínűleg ennek köszönhető a szokatlanul magas arányú K-NY-i térképtájolás.

8.2. Városrészekhez kötődő percepciók

A kérdőív gerincét az a térképes feladat képezte, ahol az egyes városrészek voltak feltüntetve, és a kitöltőknek kellett hozzájuk rendelni olyan tulajdonságokat, melyek azokat szerintük a legjobban jellemzik az egyes egységeket (Összesen 10 városrész volt megállapítva [lásd melléklet]).

Iránymutatóul hét melléknév volt megadva (rendezett, biztonságos, barátságos, forgalmas, zajos, veszélyes és modern), mást is be lehetett írni, leggyakrabban mégis ezek kerültek felhasználásra.

Ennek köszönhetően most, csak az öt legtöbbet szereplő elem van diagramba foglalva a területeknél.

Az említések nem %-ban, hanem darabszámban vannak megadva, mivel így lehetett megoldani, hogy valamennyi városrésznél egységes legyen az ábrázolás

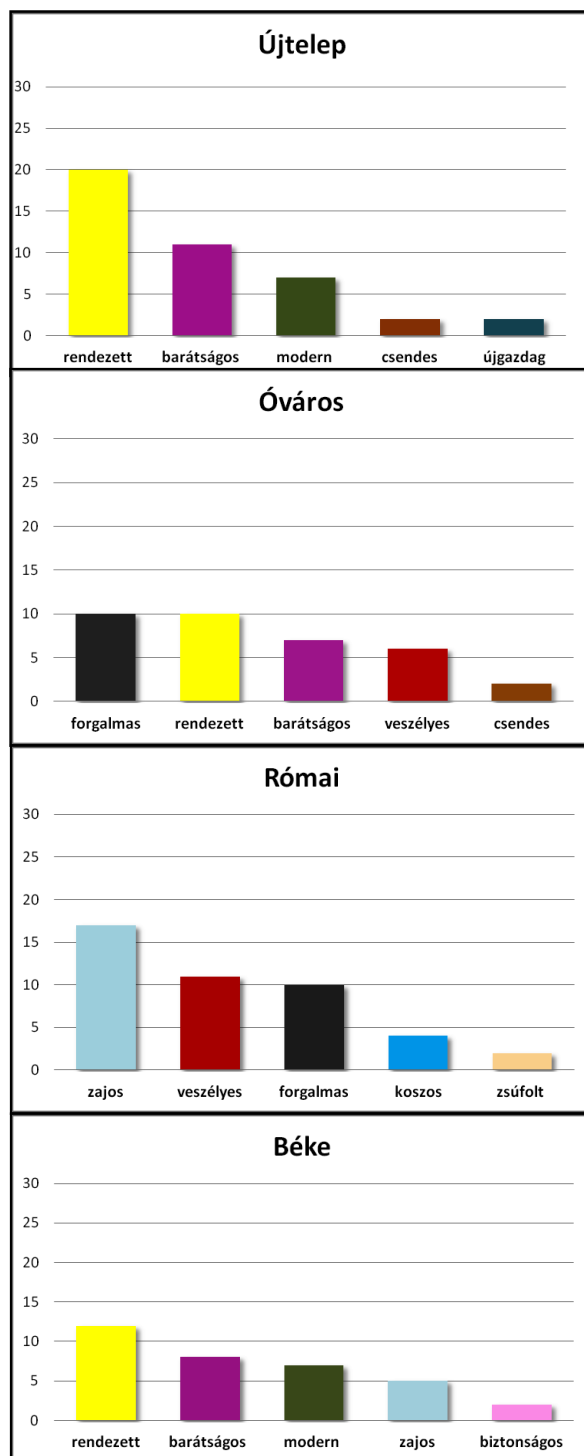
(maximum érték: 30 db említés = 50 %).

Az említéseket az alábbi ábrák tartalmazzák.

A következő oldalon néhány háttér információ szerepel a város egyes részeiről.

Két városrésznél (Táborállás, Béke) ugyanaz a tulajdonság szerepelt legtöbbször (rendezett), ami annak tudható be, hogy zömmel kertvárosias, vagyis családi- és hétvégi házas övezetek húzódnak meg. Szintén ez az oka, hogy mindkettőnél megjelentek még erre utaló szavak: modern, újjgazdag.

Ugyanakkor Táborállás esetén még hozzákapcsolódott a kitöltőknél negatívum is (veszélyes).

24. ábra A városrészekhez fűződő percepciók I.

Itt a magaspart egyes részei több alkalommal is megcsúsztak, ez járulhat hozzá a kevésbé jó megítéléshez. További pozitív jelzők is helyet kaptak náluk (csendes, nyugodt). Az Óvároshoz legtöbbször a forgalmast rendelték hozzá, mivel itt fut végig a 6-oshoz vezető út.

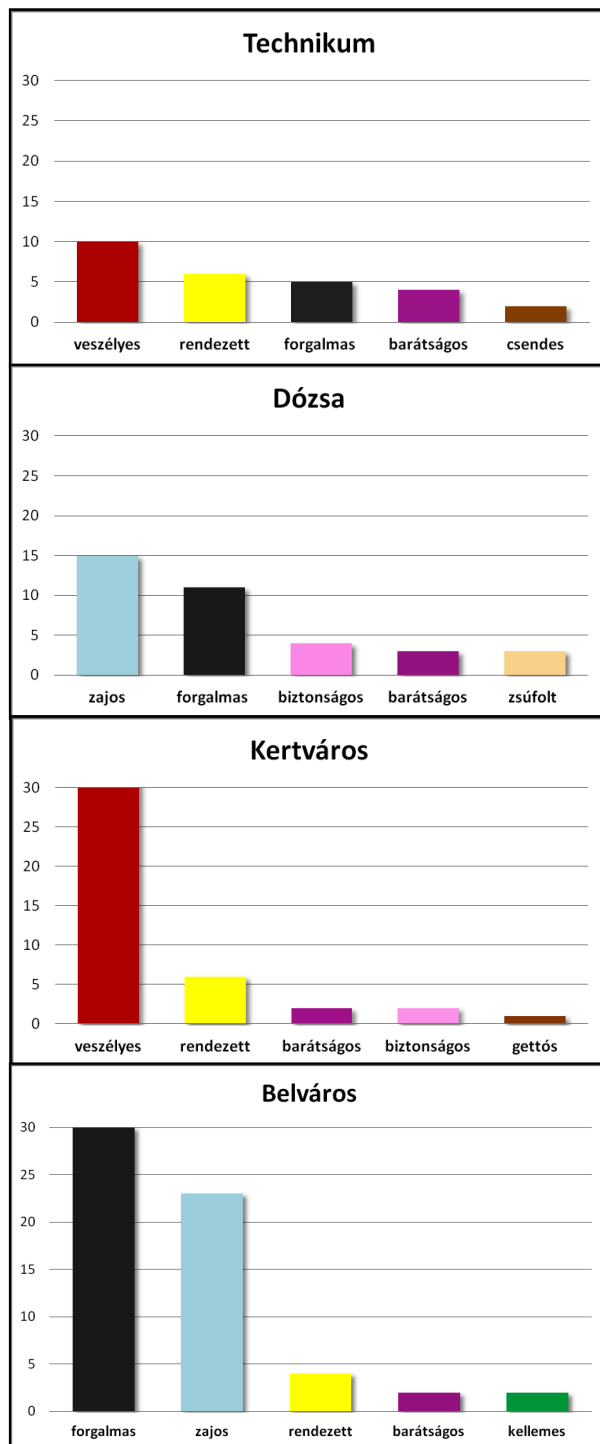
Szintén ehhez még a rendezett és barátságos jelzők kerültek még, mivel jórészt falusias jelleget ölt. Veszélyesnek ítélték az Óváros mellett a Rómaid is. Az utóbbi területén még a zajos, koszos és zsúfolt jelzők is több alkalommal feltüntetésre kerültek, vagyis a nagy laksűrűségű panellakótelep nem fest barátságos képet a városlakók szemében.

Szintén hasonló beépítést képvisel a Béke területe, ugyanakkor ide már pozitívabb jelzők kerültek. Az egyik legfiatalabbban városrész, melyet korszerkezete is tükröz.

A Kertváros megítélésében egyértelműen kimagaslott a veszélyes jelző. Itt találhatóak azok az egykori csökkentett értékű lakások, melyekbe a barakktáborok lakóit költöztették a '60-as évek környékén. A negyed másik részén ugyanakkor családi házas övezet húzódik meg, így meglehetősen kétarcú.

A Belváros volt a legismertebb településrész mindközül, ezért a hozzárendelések száma kimagaslott. Forgalmasnak és zajosnak jellemezte a többség, melynek oka, hogy a 6-osról bevezető utak végigfutnak rajta. A közintézmények zöme is ide összpontosul. A többi említés a szellős beépítettségű, még egységes tervek során kialakított, fákkal tarkított részeire utal (barátságos, kellemes). Végül a város DK-i

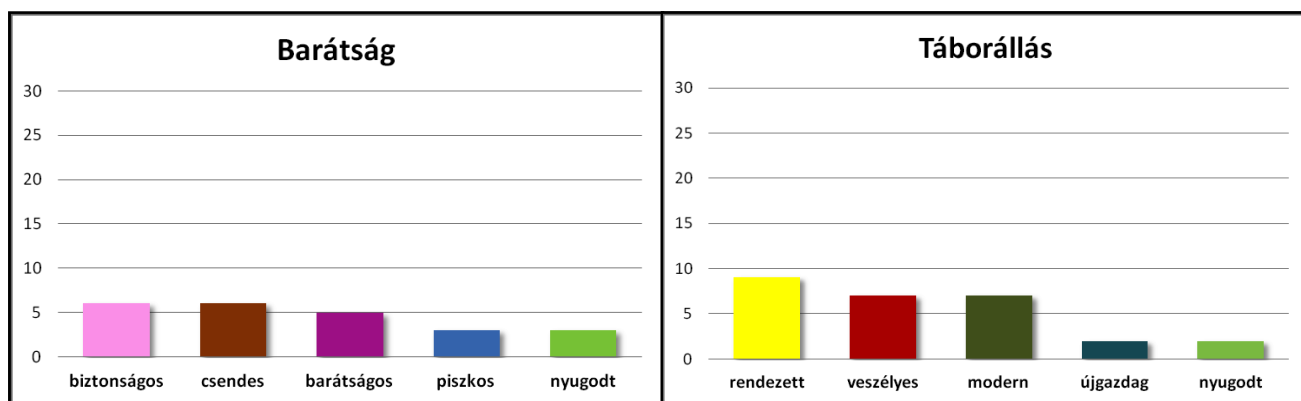
részén fekvő Barátság városrész került sorra, amely kieső, árnyékhelyzetben lévő terület és

25. ábra A városrészekhez fűződő percepciók II.

főként az idősebb generáció tagjai élnek itt. Piszkos, mivel a Vasműhez az egyik legközelebb fekvő lakóövezet.

A fentiek nemcsak az adott városrész lakóinak véleményét tükrözik, hiszen rajtuk kívül, a város más pontjain élőknek is jellemezniük kellett ezeket, így a cél elsősorban nem az volt, hogy a közvetlen tapasztalatok rögzítődjenek, hanem a köztudatban élő sztereotípiák kerüljenek felszínre. Ezért is alakulhatott úgy, hogy jelentősebb eltérések akadtak e két csoport között, főként a helyiek elfogultságából fakadóan.

26. ábra A városrészekhez fűződő percepciók III.

8.3. Szófelhők

A kérdőív lezárásaként nyitott kérdések kaptak helyet, ahol is a kitöltőknek saját véleményük megfogalmazására nyílt lehetőségük Dunaújvárossal kapcsolatban.

A papírra vetett válaszok és a térképes ábrázolások összehasonlítása érdekes adalékul szolgált.

1. kérdés: Mi lenne az a városban, amit megmutatna egy idetévedő turistának?

Elsősorban arra irányult a kérdés, hogy a helyi lakosok mit tartanak a város egyedi értékének. Emellett pedig, hogy mely objektumok szerepelnek olyan szimbolikus elemekként a városlakók fejében, melyek a települési szintű identitásukat meghatározza.

A válaszok közül toronymagasan kiemelkedett a Duna-part. Elvértve akadt csak olyan kitöltő, aki ne említette volna meg. Erre a kérdésre születtek a leghomogénebb válaszok, amit a szófelhő is prezentál, hiszen a többi válasz alig látszik e mellett, olyannyira, hogy nem is lehet mást kivenni (27. ábra).

Egyrészt ez magyarázható azzal, hogy kevés olyan tulajdonság emelhető ki a város ipari mivolta következtében, ami ámulatra adhat okot, másrészt pedig a part esetén a panoráma látványa valóban jelentősebb értéket képvisel, mely kevés hazai város sajátja. Ez annak fényében is fontos, hogy a partszakasz nem kapcsolódik szervesen a városhoz, hiszen jelenleg főként a nyugdíjasok, kutyatulajdonosok látogatják rendszeresen, és a városközponttal nincsen szerves kapcsolata, ennek ellenére a lakosok erre a „legbúszkébbak”.

A térképeken, főként, mint éles városhatár volt leggyakrabban ábrázolva és a tőle távolabbra fekvő városrészek lakóinak rajzain általában már nem került feltüntetésre.

Nemcsak ez volt az egyedüli természeti elem a válaszoknál. A Szalki-sziget és az öböl is több alkalommal említésre került. Az építmények közül a pár éve átadott Főiskola főépülete a mellette található parkkal volt a legnépszerűbb, mely modernitásával szigetként emelkedik ki a környezetéből. Ugyanakkor meglepő módon a Főiskola előtti teret a mentális térképeken alig jelölték be, aminek az lehet az oka, hogy az átépítéssel nem kapott új nevet és a mostani Piac tér elnevezése nem kapcsolódik össze a fejekben a szökőkúttal és környékével. Feltűnő volt, hogy itt, a szófelhős résznél is többen gondban voltak megnevezésével.

Emellett a szocreál épületeket is megemlítették, habár ezek a térképeken nem végeztek az említéseknél az első ötben, de szimbolikus elemekként mégis jelen vannak.

[illegible]

2. kérdés: *Melyek azok a tulajdonságok, amelyek miatt nem szereti a várost?*

A Vasműből – mely a város kiemelkedő gazdasági szereplője – érkező szálló por számos módon csúfítja el a települést, élehetőségét csökkentve. Ebből adódva kaptak még helyet egyéb jelzők is (bűdös, zaj, füst, piszok), vagyis e kérdésnél a város ipari mivolta generálta leginkább a válaszokat.

„Elhanyagolt, koszos és nem fejlődik” (60 éves nyugdíjas). „Nincs élet.” (35 éves alkalmazott).

48

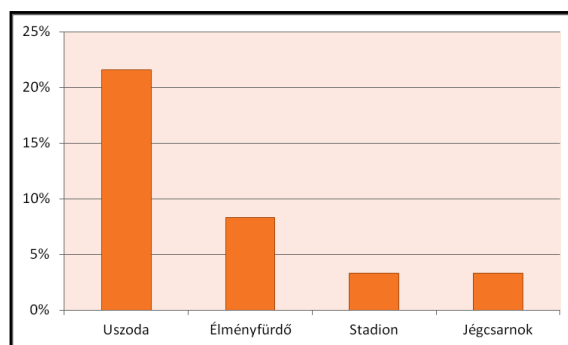

28. ábra A település negatív tulajdonságai a megkérdezettek szerint

elsősorban a fiatalabb korosztály volt buzgó, ami azért sem szerencsés, mivel a településnek számukra kéne kézzel foghatóbb jövőképet nyújtania.

3. kérdés: Mik azok a tulajdonságok, amelyek miatt szereti a várost?

Főként személyesebb dolgokkal, nagyrészt emberi kapcsolatokkal vagy a megszokással indokolták ezt (volt, aki annyit írt ide, 1951 óta él a városban). Komolyabban véve a kérdést, a város szerethető oldalának egyértelműen a zöldterületeket és a Duna-partot emelték ki (29. ábra), vagyis egyértelműen a természeti környezet tette ki a válaszok nagyobbik felét.

29. ábra A legtöbbször a térképekre rajzolt sport- és rekreációs létesítmény

A sportlehetőségeket is többen kiemelték, mint a település szerethető oldalát.

A térképekre az ilyen tevékenységet biztosító intézmények közül elsőként az uszoda került fel (29. ábra).

Leginkább a település múltja és jelene közti különbség volt hatással rájuk, hiszen elsősorban annak hiánya fájó, ami egykoron létezett.

Közülük a Vidámpark volt sokszor említve, melyet mára a gaz takar. (A mentális térképeken sem tüntették fel.)

Hasonlóak voltak még a különféle programok, kulturális rendezvények, melyeknek a száma lényegesen magasabb volt akár egy évtizede is, amikor a Vasmű aktívabb szerepet vállalt, valamint ide sorolható: a sportélet és az állatkert is.

A város sajátosságaiból fakadóan a hagyományos sétálóutcák nem létét is többen megemlítették, illetve a történelmi városmag hiányát.

„Nincs országos ismeretséggű program, fesztivál, ami idecsábítaná a látogatókat. Nincs történelmi belváros... az utcák szürkék, a házak egyformák, tipikus épített ipari város.”

(39 éves férfi, felsővezető)

„A sportot a régi szintre kellene fejleszteni, mivel ez megkülönböztető lehet számunkra az országban.”

„Minden korosztálynak való szórakozás”.

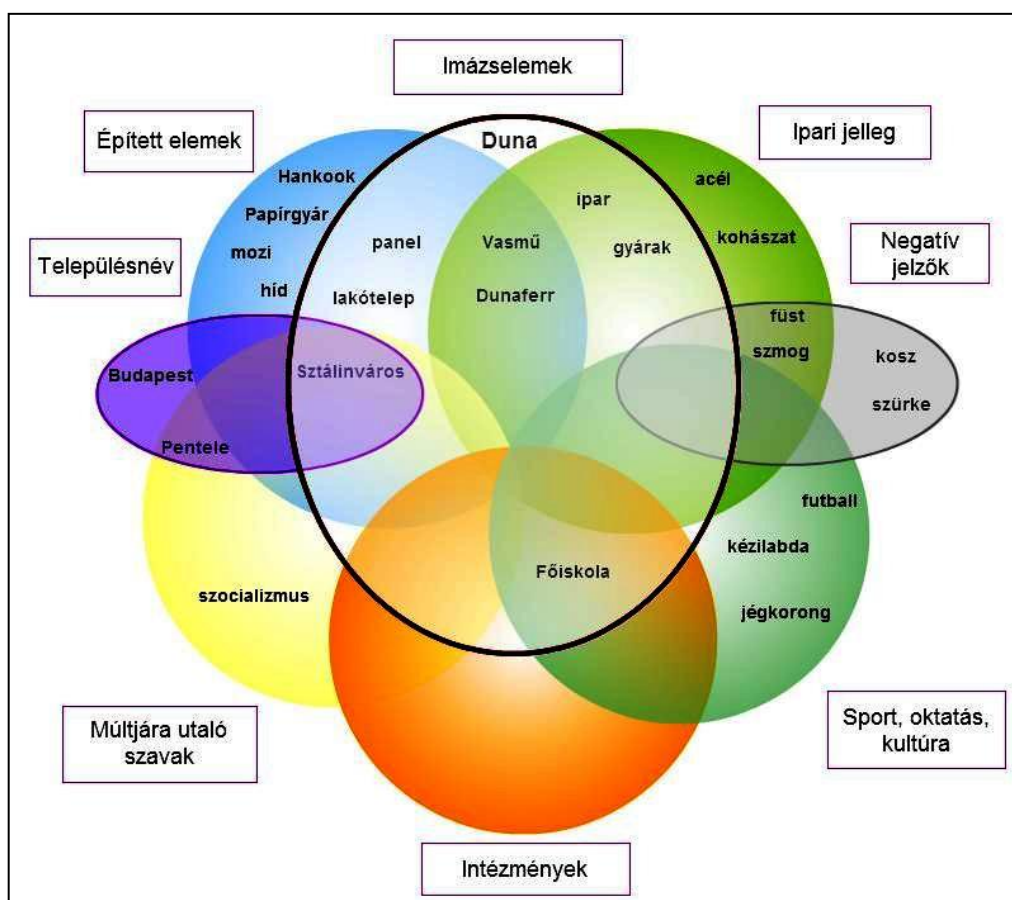

31. ábra A település életéből hiányzó elemek

8. 4. Külső városimázs

A kutatás második felében vizsgáltam a település külső imázsát. Jelen kérdőívnel a kitöltők feladatként kapták, hogy soroljanak fel öt szót Dunaújvárosról (melyek elsőként eszükbe jutnak róla). Értelemszerűen a kitöltés egyedüli kitétele volt, hogy az állandó lakóhely nem lehetett jelen település.

A leggyakrabban említett 25 elemet ábrázolja az alábbi ábra. A belső, fekete kör azokat tartalmazza, amelyek aránya közülük is kiemelkedik. Csoportosítva (saját beosztás) megfigyelhető, hogy melyek voltak azok a szavak, amelyről a települést a kitöltők legfőképpen beazonosították. Leginkább az ipari jelleg generálta a hozzárendeléseket (ipar, Vasmű), másrészt pedig a város építészetének sajátos vonásaira (lakótelep, panel) emlékeztek sokan. Ugyanakkor a legtöbbször mégsem ezeket, hanem egy természeti elemet, a Dunát írták be – a válaszadók közel fele, 157 személy. A településről tehát ez él a legmarkánsabban. A folyó a város nevében is szerepel, ez közrejátszhat az első helyben, másrészt könnyen és gyorsan előhívható. A második helyen a Főiskolát említették, 99-en, megelőzve ezzel a Vasműt.

32. ábra A legnépszerűbb szavak csoportosítva

[illegible]

34. Az öt x 35 szóból készült szófelhők II. (1. Soha 2. Egyszer 3. Néhányszor 4. Többször 5. Rendszeresen a települést látogatók)

Aszerint csoportosítva a kitöltőket, hogy hány alkalommal jártak Dunaújvárosban, öt szöfelfő készült el. Véletlenszerű kiválasztással 35 személy került mindegyik csoportba a standardizálás érdekében.

Ezeket összehasonlítva látszik, hogy minél többször voltak Dunaújvárosban annál inkább több szóból tevődik össze a felhő.

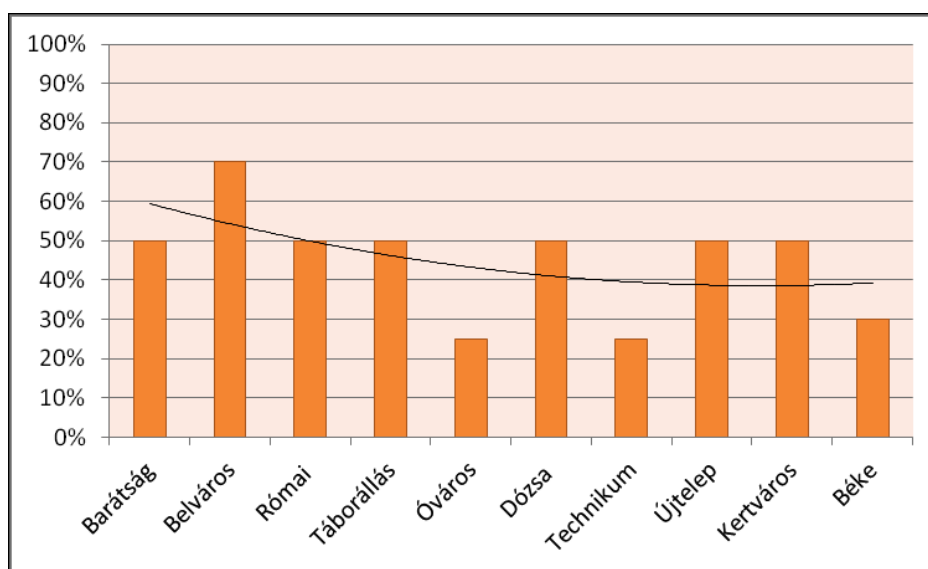
Az összesített ábrához hasonlóan itt is leginkább a Duna, ipar, Főiskola, Sztálinváros szavak emelkednek ki. Az utolsó csoport, a rendszeresen városba ingázóké, eltér a többitől.

9. Hipotézisek ellenőrzése

1. *Nem a település teljes területét lefedő, csupán a saját lakókörnyezetre koncentráló ábrázolás.* Igazolást nyert az előző fejezetek során, amit többek között az említési gyakoriságnál megjelenő közös elemek alacsony százaléka is bizonyít, ugyanis a legtöbbször feltüntetettek említése sem érte el az 50%-ot.

2. *Duna-part, Belváros egyes területei csak a környékbeli lakosok számára van jelen a térképeken.*

Igazolást nyert ez az állítás. (A táblázat balról jobbra haladva a folyótól légvonalban távolodva fekvő városrészeket sorolja fel, a függőleges tengely pedig az adott negyedben lakók Duna említési gyakoriságát.)

35. ábra Duna ábrázolások aránya az egyes városrészekben a folyótól távolodva (balról jobbra)

3. *A Vasmű megjelenítése.*

A Vasmű bekerült a tíz leggyakrabban megjelenített elem közé és megelőzte többek között a Városházát vagy a Duna-partot is. Ugyanakkor a kitöltők között akadtak a gyárban dolgozók, tehát nemcsak emblemikus pontként, funkcionálisan, mint munkahely is ábrázolásra került.

4. Közintézmények, mint orientációs pontok.

Kevésbé volt jellemző, mint amennyire erre számítottam, ugyanakkor a központban helyet kapó intézmények a leggyakoribban feltűnő elemek között megjelentek, mint például a rendelőintézet vagy az uszoda.

5. Karakteres utcák említése.

Téves hipotézisnek bizonyult. Nagyon kevesen jelenítették meg a várostörténetben szerepet kapó részeit. Az újvárosi terület első átadott utcáját (Május elseje u.) például csupán egyetlen ember rajzolta be.

6. Városmag

Toronymagasan a berajzolt elemek közül legnépszerűbbnek a Vasmű út bizonyult, vagyis igazolást nyert az állítás, miszerint a lakók fejében ez szerepel igazi központként, reprezentatív helyként. A városnak arculatot adó központként a jelenlegi Városháza nem tölti be ezt a funkciót.

7. Utak kiemelt ábrázolása.

Részben igaz lett, mivel az említések első öt helyén három út állt és kezdésként is sokszor került rá a lapra.

8. Új építmények feltűnés a térképeken.

Az élményfürdőt többen is berajzolták, sőt a város déli határában lévő papírgyár modernebb épületét, vagyis zömmel bekövetkezett ez is, de az északi területeken fekvőket már kevésbé tüntették fel, például a Hankook gyáregységét nem, amely ugyan a város közigazgatási határán túlnyúlik

9. A bevásárlóközpontok megjelenítése.

Sokszor szerepeltek a térképeken. Az első tízbe is bekerült egy közülük. Főként a hipermarketek voltak népszerűek, ugyanakkor a kisebbeket is ábrázolták.

10. A térképek különbségeinek legfőbb okának a lakóhely bizonyult.

10. Összegzés

A dunaújvárosiak térképeinek sajátosságát **a lakóhely megjelenítések magas aránya** adta, kevésbé volt jellemző a belváros központú ábrázolás, itt inkább az ismert városrész köré szerveződtek a rajzok.

A település tervezettségére számos térképen visszaköszön, elsősorban a **tömbszerű, mozaikos ábrázolásban**, mely során egy terület egység megjelenítése geometrikus alakzatok segítségével történt (egymással merőleges, párhuzamos pályák). Hozzájárult még épített jellege, ahhoz, hogy a térben elkülönülő városrészek következtében Dunaújváros **nem áll össze egységes településként** a helyiek képzeletében. Sok a fehér folt és a köztudatban hangsúlyosan jelen lévő imázs elemek száma alacsony. Orientációs pontokként leggyakrabban a Belvárosban helyet kapó közintézmények, a többsávos utak szolgálnak.

A térképek nagyban támaszkodtak az **úthálózatra**. Gyakran e mentén kerültek felrajzolásra az egyes építmények. Kiemelkedő volt a **funkció**. Rendszerint a napi térpályák, a lakó- és munkahely között megtett táv, a bevásárlóközpontok, iskolák vagy egyéb közintézmények említése volt hangsúlyos.

A mentális térképek eltéréseihez leginkább a **lakóhely elhelyezkedése** járult hozzá, de emellett még jelentősebbnek bizonyult a **kor, társadalmi helyzet**, illetve a **foglalkozás** hatása is.

A lakosok a település kiemelkedő **értékeként tartották számon a Duna-partot**, valamint a természeti környezetként a Szalki-szigetet, ami rekreációs helyszíneként szolgál. Természetesen a város ipari jellege, kurta és politikai felhangoktól nem mentes történelme következtében sokak szemében nem a legkedvesebb település ezt azonban az emlékek és megszokás jelentősen javítja. Összességében nagy differencia volt a lakosok Dunaújvároshoz fűződő viszony(oka)t tekintve. Több alkalommal a legcsúnyább városok egyikének nevezték meg, ugyanakkor néhány megkérdezett szerint igen is rendelkezik megtartó erővel, értékekkel.

A helyiek fejében mindenképpen ipari jellege járul hozzá a negatív képzetértékelésekhez.

Összehasonlítva ezt a nem dunaújvárosi lakosok percepcióival, **a nem helyiek** körében **ritkán említették a Duna-partot**, inkább csak a folyó megnevezéséig jutottak, az viszont a legtöbbet a településhez rendelt szó volt. A különbségek közé tartozik még, hogy a külső imázsban az egyes, egykori **városi sikersportok**, erőteljesebben jelen vannak (kézilabda,

futball), illetve a néhány évvel ezelőtt megépített Hankook és Pentele-híd a legtöbbet társított elemek között van jelen, ezzel szemben a helyiek körében jóval kevesebb alkalommal említették.

Közös mindkettőben a *település ipari jellegének* hangsúlyozása (főként negatív jelzőkkel: kosz, szmog), a *Vasmű és Főiskola gyakori említése*, a város épített jellegének ismerete, a létrejöttét elősegítő ideológia, adott történelmi kor megjegyzése.

11. Kutatási tapasztalatok, további irányok

A dolgozat mindösszesen a kiválasztott 60 ember térhasználatát, véleményét tükrözi jelen településről. A társadalmi szereplők közül több csoport, mint például a gimnáziumi tanulók vagy az idősebb korosztály tagjai nem lettek bevonva a vizsgálatba.

Az előzetesen felállított kritériumok miatt néhány rajz „kárba vészett”, felhasználatlan maradt (ennek oka, hogy nem mindig estek bele a személyek az előzetesen felállított három kritérium valamelyikébe, ezért nem pár térképet el kellett vetni).

A kérdőívben az általános adatok résznél egyéb kérdések (családi állapot, költözések) tovább árnyalhatták volna a térképek feldolgozását.

A feladathelyzetből adódóan számos esetben megjelent a teljesítmény motiváció. Azaz a rajzolóknak törekedtek a minél objektívebb, mennyiségi elemek feltüntetésére, holott az instrukcióban próbáltam az ellenkezőjét hangsúlyozni.

A további irányokat tekintve kizárólag egy-egy csoport szemszögéből is lehetne vizsgálatot folytatni, például bevonni a helyi középiskolásokat. Érdekes lenne rákérdezni a városban maradási hajlandóságukra is, illetve megvizsgálni azt, mely települések szívják el a fiatalabb generációkat. A mentális térképezés módszere melletti kérdőív helyett, az interjúkészítés árnyaltabb képet adhat a rajzok hátterének megismeréséhez.

Kiterjedtebben lehetne vizsgálni nem pusztán e települést, de településcsoportot is, például a megyei jogú városok körét, a hozzájuk kapcsolódó percepciókat, ezt már inkább osztályozási módszerekkel.

12. Gyakorlati alkalmazási lehetőségek

A vizsgálati eredmények több területen is alkalmazhatóak. Elsődlegesen a városfejlesztésben - rendezésben, mely esetén a lakók által birtokolt ismeretek, tapasztalatok közvetlenül hasznosíthatóak, hiszen térhasználatuk, válaszadásaik kirajzolják, hogy a település mely pontjai vannak jelen intenzíven, illetve halványan a köztudatban, mit érdemes fejleszteni. Ez azért is lényeges, mivel a változások hatásait ők fogják érzékelni.

Dunaújváros imázsának alakításához, sikeres városmarketingjéhez szintén alapot adhatnak a dolgozat végkövetkeztetései. A belső városképnél a lakosok által megfogalmazott kritikák, vagy éppen a pozitív adottságok kiemelése segítségül szolgálhat a település gyengeségeinek, erősségeinek hiteles feltárásában. Olyan megoldások születésében nyújthat segítséget, melyek a munkalehetőségeken felül a település megtartó erejének, élhetőségének növeléséhez járulhatnak hozzá.

A külső imázs alakítása pedig elengedhetetlen a potenciális befektetők, bizonyos társadalmi rétegek (fiatalkorú, szakképzett) vonzásához, mely valamennyi település legfontosabb törekvéseinek egyike.

Köszönetnyilvánítás

Legfőképpen témavezetőmnek, Dr. Trócsányi Andrásnak tartozom köszönettel, Erdélyi Dominiknek a felvételben nyújtott segítségért és kitartó munkájáért, továbbá Pirisi Gábornak, Pirkhoffer Ervinnek, Szabó Tamásnak, technikai részről Schifter Viktornak, aki tapasztalataival járult hozzá, hogy a dolgozat jelenlegi formáját öltse fel, végül ikertestvéremnek, Bálint Annának apró észrevételeiért, valamint az összes (406) kitöltőnek, aki idejéből áldozott rám.

IRODALOMJEGYZÉK

- ÁDÁM L. – BOROS F.** (szerk.) 1979. Dunaújváros földrajza. Akadémiai Kiadó, Budapest. 318 p.
- BALOGH A. – BAJMÓCY P.** 2009. Városok egyetemisták mentális térképein. Tér és Társadalom. 23 évf. 2009/3. pp. 97-109.
- BOROS L. – BUDAI K.** 2007. Városi különbségek Szegeden belül az egyetemisták szemével. In: Sitányi (szerk): Terület- és vidékfejlesztési konferencia. Kaposvár, 2007. pp. 146-152.
- CSÉFALVAY Z.** 1990. Térképek a fejünkben. Akadémiai Kiadó, Budapest. 156 p.
- CSÉFALVAY Z.** 1994. A modern társadalomföldrajz kézikönyve. IKVA Könyvkiadó Kft., Budapest, 287-298 pp.
- DOWNS, R. – STEA, D.** 1973. Térképek az elmében – Gondolatok a kognitív térképezésről. (részlet) In: Letenyei (szerk): Településkutatás II. Szöveggyűjtemény 2004. L'Harmattan; Ráció Kiadó, Budapest pp. 591-613 (Ford. Erdődi Katalin)
- DÚLL A.** 2009. A környezetpszichológia alapjai. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 372 p.
- GARDA V.** 2009. A szubjektív térérzékeléssel kapcsolatos vizsgálatok elméleti háttere és alkalmazási területei. Tér és társadalom. 23. évf. 2009/1. pp. 43-53.
- GÁL V.** 2007. Mentális térképek elméletben és gyakorlatban. Területfejlesztés és innováció. 1. évf. 1. szám.
- GERMUSKA P.** 2004. Indusztria bővületében – fejlesztéspolitika és a szocialista városok. 1956-os Intézet, Budapest. 237 p.
- HALL, E. T.** 1975. Rejtett dimenziók. Gondolat, Budapest. 275 p.
- HORVÁTH S.** 2004. A kapu és a határ – Mindennapi Sztálinváros. MTA Történettudományi Intézet, Budapest. 244 p.
- HUSZTI ZS.** 2003. Dunaújváros a főiskolások szemével. IN (szerk. Süli-Zakar István) Társadalomföldrajz-településfejlesztés I. kötet, Debrecen, pp. 203-220.
- KISS A.** 2004. Az egykori eminens jelenlegi gondjai – Napjaink Dunaújvárosa. Falu Város Régió. 10. sz./2004 pp. 54-58
- KISS J – BAJMÓCY P.** 1996. Egyetemi hallgatók mentális térképei Magyarországról. Tér és Társadalom, 10. évf. 2-3. sz., pp. 55-68.
- KUIPERS, B.** 1982. The „Map in the Head” Metaphor. Environment and Behaviour. 14. 2, pp. 202-220.
- LETENYEI L.** 2001. Településtervezés és mentális térképezés. Falu, város, régió. pp. 11-15.

- LETENYEI L.** 2004. Településkutatás, L'Harmattan; Ráció Kiadó, Budapest. 2 db kötet (tankönyv és szöveggyűjtemény) 728 p.
- LYNCH, K.** 1960. The Image of the City. MIT Press, Cambridge. 212 p.
- MESTER T.** 2005. Pécsi városlakók mentális térképei – egy kutatás tapasztalatai. In: N. Kovács T. – Böhm G. – Mester T. (szerk.): Terek és szövegek. Újabb perspektívák a városkutatásba. Kijárat Kiadó, Budapest 2005. pp. 67-81.
- MICHALKÓ G.** 1998. Mentális térképek a turizmus kutatásában. – A magyar középiskolások Olaszország képe. Tér és Társadalom, 12. évf. 1-2. sz., pp. 111-125.
- MISKOLCZI M.** 1975. Az első évtized. Városi Tanács, Dunaújváros. 180 p.
- MISKOLCZI M.** 1980. Város lesz, csakazértis... Szépirodalmi Kiadó, Budapest. 414 p.
- RÁCZ A.** 2012. A statisztikai adatok és a mentális térképezés módszerével mért társadalmi-térbeli elkülönülés különbségeinek lehetséges magyarázatai. Társadalomkutatás. 30 (2012) 1, pp. 28-37.
- SZIRMAI V.** 1988. „Csinált” városok. Magvető, Budapest. 239 p.
- TINER T.** 1996. Az image-vizsgálatok helye és szerepe a városföldrajzi kutatásokban.: az angol és amerikai image-kutatások sajátosságai. In: Dövényi Z. (szerk.): Tér – gazdaság – társadalom: huszonekét tanulmány Berényi Istvánnak. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, 1996, Budapest, pp. 117-135.
- TOLMAN, E. C.** 1948. Cognitive maps in rats and man.
- TRÓCSÁNYI A. – STEFÁN K.** 2009. A pécsi fiatalok városképe és reprezentációja mentális térképek alapján. In: Tóth J. – M. Császár Zs. – Hasanovic-Kolotác A. (szerk.): Társadalomföldrajzi kutatások makro-mezo és mikrotérségeken, PTE TTK FDI, IDRResearch Kft./Publikon Kiadó, Pécs, pp. 127-138.

Internetes források:

- www.wordle.net (szófelhők)
- <http://www.gliffy.com/gliffy/#d=4182328&t=szubjektivelemek> (32. ábra)
- <http://www.map.hu/galeria/20081212192941.jpg> (Dunaújváros térkép)
- http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/06/07/data/tabhun/4/load01_4_1.html (KSH)
- <http://dunaujvaros.eu/index.php?p=249> (IVS)
- http://www.human.geo.u-szeged.hu/files/c/Boros%20Lajos/mentmap_szeged.pdf
- <http://mmap.integratio.ro/pdf/DownsSteaReszlet.pdf>

Ábrajegyzék

1. ábra A kitöltők száma az egyes feladatok esetén

Forrás: Saját szerkesztés

2. ábra A kitöltők lakóhely szerinti megoszlása az asszociációs kérdőívénél

Forrás: Saját szerk. ARCGis segítségével

3. ábra A korcsoportok szerinti eloszlás. Bal oldalon az adott korcsoport létszáma és aránya, jobb oldalon pedig megkérdezetteké

Forrás: KSH 2001-es népszámlálás adatai alapján saját szerk.

4. ábra A megkérdezettek lakóhely szerinti megoszlása (városrész szintjén)

Forrás: Az IVS adatai alapján saját szerk.

5. ábra A térképeken visszaköszönő vizuális elemek tipizálása (LYNCH, K. 1960)

Forrás: Saját gyűjtés és szerkesztés

6. ábra A város központi területei, feketével a szocreál épületek

Forrás: Eredeti térkép: Kapsza M. – Matussné L. M. (szerk.) 1997. (hátlapon)

7. ábra Szubjektív elemek egymásba fonódva

<http://www.gliffy.com/gliffy/#d=4182328&t=szubjektivelemek>

8. ábra 79 éves, belvárosi nő térképén feltűnő korspecifikus elemek. (rendelő...)

Forrás: Saját gyűjtés

9. ábra 19 éves, belvárosi nő térképén feltűnő korspecifikus elemek (iskolák, kávézó stb.).

Forrás: Saját gyűjtés

10. ábra Kutyatulajdonos térképe

Forrás: Saját gyűjtés

11. ábra A rajzolási módok eloszlása

Forrás: Saját szerkesztés

12. ábra Lakóhely bejelölések megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés

13. ábra A térképek tájolásának eloszlása

Forrás: Saját szerkesztés

14. ábra Az elsőként a térképekre rajzolt elemek eloszlása

Forrás: Saját szerkesztés

15. ábra 3-as sorszámú térkép. 43 éves férfi, Dózsa városrész, vállalkozó.

Forrás: Saját gyűjtés

16. ábra: 20 éves nő, Belváros, tanuló (egyetemista)

Forrás: Saját gyűjtés

17. ábra Az egyes városrészek ismertsége a megkérdezettek körében

Forrás: Saját gyűjtés, szerkesztés (Open Office Draw)

18. ábra A mentális térképek két elemének (épület, út) összesítését tartalmazó térkép

Forrás: Saját szerkesztés (ARCGis)

19. ábra A három, lakóhely szerint csoportosított kitöltő összesített térképe (Béke városrész, Belváros, Campus)

Forrás: Saját szerkesztés (ARCGis)

20. ábra A legmagasabb arányban a térképeken feltüntetett 15 elem

Forrás: Saját szerkesztés

21. ábra A kitöltők csoportosítása végzettség szerint (a függőleges oszlop a megjelenített elemek számát tartalmazza az egyes csoportokban átlagolva)

Forrás: Saját szerkesztés

22. ábra Főiskolás térképe piktogramszerű ábrázolásmóddal

Forrás: Saját gyűjtés

23. ábra A térképeken feltüntetett egyéb településnevek száma

Forrás: Saját szerkesztés

24. ábra A városrészekhez fűződő percepciók I.

Forrás: Saját szerkesztés

25. ábra A városrészekhez fűződő percepciók II.

Forrás: Saját szerkesztés

26. ábra A városrészekhez fűződő percepciók III.

Forrás: Saját szerkesztés (www.wordle.net)

27. ábra A település turisztikai értékei a megkérdezettek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (www.wordle.net)

28. ábra A település negatív tulajdonságai a megkérdezettek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (www.wordle.net)

29. ábra A legtöbbször a térképekre rajzolt sport- és rekreációs létesítmény

Forrás: Saját szerkesztés

30. ábra A kitöltők szerint a településhez kapcsolható pozitív tulajdonságok

Forrás: Saját szerkesztés (www.wordle.net)

31. ábra A település életéből hiányzó elemek

Forrás: Saját szerkesztés (www.wordle.net)

32. ábra A legnépszerűbb szavak csoportosítva

Forrás: Saját szerkesztés (www.glify.com)

33. ábra Az öt x 35 szóból készült szófelhők I. (1. Soha 2. Egyszer 3. Néhányszor 4. Többször 5. Rendszeresen a települést látogatók)

Forrás: Saját szerkesztés (www.wordle.net)

34. ábra Az öt x 35 szóból készült szófelhők II. (1. Soha 2. Egyszer 3. Néhányszor 4. Többször 5. Rendszeresen a települést látogatók)

Forrás: Saját szerkesztés (www.wordle.net)

35. ábra Duna ábrázolások aránya az egyes városrészekben a folyótól távolodva (balról jobbra)

Forrás: Saját szerkesztés

MELLÉKLET

1. számú melléklet: a térképrajzoláshoz kapcsolódó kérdőív

KÉRDŐÍV

Tisztelt Hölgem/Uram!

Bálint Dóra, a Pécsi Tudományegyetem harmadéves földrajz szakos hallgatója vagyok, és az OTDK dolgozatomhoz szeretném a segítségét kérni, amelyben a dunaújvárosi lakosok térhasználatát vizsgálom. A kutatásom két részből áll, az elsőben arra kérem Önöket, hogy rajzoljanak térképet a városról. Ezt követően pedig egy rövid kérdőív kitöltése következik. A rajzolás és a válaszadás maximum 20 percet vesz igénybe.

A vizsgálatban való részvétel önkéntes és névtelen. Az adatok kezelése bizalmas, kizárólag a diplomamunkában kerülnek felhasználásra.

Segítségét előre is köszönöm!

Bálint Dóra

1) **Nem:** *a) férfi* *b) nő*

2) **Életkor:** _____

3) **Lakóhely:**(csak utca) _____ (Amennyiben nem dunaújvárosi lakos, kérem, ugorjon az 5/b kérdéshez!)

4) **Hány éve lakik ezen a környéken?**

a) kevesebb, mint 1 éve *b) 1-5 éve* *c) 5-10 éve* *d) 10-20 éve*
c) 20 évnél régebb óta

5) **Mióta él Dunaújvárosban?**

a) kevesebb, mint 1 éve *b) 1-5 éve* *c) 5-10 éve* *d) 10-20 éve*
c) 20 évnél régebb óta

5b) Ha nem itt él: eredeti lakóhelye és mióta rendszeres bejáró? _____

6) **Legmagasabb iskolai végzettsége:**

a) alapfokú *b) középfokú szakmai* *c) középfokú érettségi* *d) OKJ*
e) felsőfokú (diploma) *f) egyéb: _____*

7) **Foglalkozása:**

a) alkalmazott *b) középvezető* *c) felsővezető* *d) vállalkozó*

e) nyugdíjas f) tanuló g) mezőgazdaságban dolgozó
h) szellemi szabadfoglalkozású i) munkanélküli j) egyéb: _____

8) Hogyan közlekedik a hétköznapiakon? (egyszerre többet is bekarikázhat)

a) gyalogosan
b) autó
c) tömegközlekedés
d) kerékpár
e) egyéb: _____

9) Rendszeres kutyasétáltató-e?

a) igen b) nem

10) Mi volt az 1. elem, amit a lapra rajzolt?

a) főút, út b) Dunac) közlekedési csomópont d) épület
e) egyéb: _____ f) nem tudom

11) A következő jellemzőket írja be ahhoz a városrészhez, amely Ön szerint hozzá illik!

Egy tulajdonságot akár több helyre is beírhat.

a) Rendezett, biztonságos, barátságos, forgalmas, zajos, veszélyes, modern. (írja a városrészek mellé)

b) Hol tölti legszívesebben a szabadidejét a város területén belül? (jelölje be)

12) A következő kérdések során írja le véleményét pár szóban!

a) Mi lenne az a városban az a (ha van ilyen), amit megmutatna egy ideévedő turistának?

b) Mik azok a tulajdonságok, amelyek miatt nem szereti a várost?

c) Mik azok a tulajdonságok, amelyek miatt szereti a várost?

e) Mi az, ami ön szerint hiányzik a városból?

KÖSZÖNÖM!

Ha bármilyen kérdés felmerült Önben a kitöltéssel kapcsolatban, illetve érdeklődik az eredmények iránt. A dorabalint29@gmail.com email címen teheti meg.

2. számú melléklet: minta, az előre meghatározott három változóval

	nem	korosztály	városrész	életkor	utca	iskolázottság	foglalkozás	időpont
1	Férfi	15-29	Római	19	Martinovics	középfokú érettségi	tanuló	jan. 31.
2	Férfi	40-49	Római	41	Martinovics	középfokú szakmai	alkalmazott	febr. 18.
3	Férfi	40-49	Dózsa	43	Stromfeld	középfokú szakmai	vállalkozó	febr. 8.
4	Férfi	15-29	Dózsa	22	Kondor	érettségi, OKJ	tanuló	jan. 28.
5	Férfi	60-80	Dózsa	68	Derkovits	középfokú szakmai	nyugdíjas	febr. 9.
6	Férfi	40-49	Béke	44	Alkotás	felsőfokú (diploma)	alkalmazott	febr. 7.
7	Férfi	60-80	Béke	60	Palme köz	középfokú szakmai	nyugdíjas	febr. 1.
8	Férfi	50-59	Béke	51	Alkotás	középfokú érettségi	alkalmazott	jan. 30.
9	Férfi	15-29	Béke	22	Hold	OKJ	tanuló, vállalkozó	
10	Férfi	30-39	Béke	35	Fáklya	felsőfokú (diploma)	alkalmazott	febr. 20.
11	Férfi	15-29	Technikum	27	Weiner	középfokú érettségi	alkalmazott	jan. 31.
12	Férfi	50-59	Technikum	53	Táncsics	középfokú szakmai	alkalmazott	
13	Férfi	30-39	Technikum	39	Deák	középfokú érettségi	középvezető	
14	Férfi	60-80	Belváros	73	Széchenyi	alapfokú	nyugdíjas	ápr. 1.
15	Férfi	30-39	Belváros	39	Batsányi	felsőfokú (diploma)	felsővezető	febr. 10.
16	Férfi	60-80	Belváros	83	Dózsa	középfokú szakmai	nyugdíjas	
17	Férfi	40-49	Belváros	49	Nagy I.	középfokú érettségi	alkalmazott	febr. 13.
18	Férfi	50-59	Belváros	51	Széchenyi	felsőfokú (diploma)	középvezető	febr. 11.
19	Férfi	60-80	Kertváros	70	Diófa	felsőfokú (diploma)	nyugdíjas	
20	Férfi	40-49	Technikum	49	Ságvári	középfokú szakmai	alkalmazott	ápr. 14.
21	Férfi	30-39	Táborállás	37	Sirály	középfokú szakmai	munkanélküli	febr. 8.
22	Férfi	60-80	Barátság	72	Mickiewicz	középfokú szakmai	nyugdíjas	ápr. 14.
23	Férfi	50-59	Óváros	55	Frangepán	középfokú szakmai	alkalmazott	febr. 7.
24	Férfi	60-80	Óváros	75	Vadvirág	középfokú érettségi	nyugdíjas	febr. 17.
25	Férfi	60-80	Újtelep	74	Móra	középfokú érettségi	nyugdíjas	
26	Férfi	15-29	nem helyi	20	Kisapostag	középfokú érettségi	tanuló	febr. 10.
27	Férfi	15-30	nem helyi	20	Herend	középfokú érettségi	tanuló (DUF)	
28	Férfi	15-31	nem helyi	23	Herend	középfokú érettségi	tanuló (DUF)	
29	Férfi	15-32	nem helyi	21	Kisapostag	középfokú érettségi	tanuló (DUF)	
30	Férfi	15-33	nem helyi	22	Herend	középfokú érettségi	tanuló (DUF)	

	nem	korosztály	városrész	életkor	utca	iskolázottság	foglalkozás	időpont
31	Nő	60-80	Római	75	Váci	középfokú érettségi	nyugdíjas	
32	Nő	50-59	Római	50	Római körút	középfokú szakmai	alkalmazott	jan. 28.
33	Nő	50-59	Dózsa	58	Apáczai	középfokú szakmai	alkalmazott	jan. 27.
34	Nő	30-39	Dózsa	37	Derkovits	felsőfokú (diploma)	alkalmazott	febr. 10.
35	Nő	60-80	Dózsa	79	Stromfeld	középfokú szakmai	nyugdíjas	jan. 31.
36	Nő	60-80	Béke	78	Palme köz	alapfokú	nyugdíjas	jan. 30.
37	Nő	15-29	Béke	21	Hold	középfokú érettségi	tanuló	jan. 24.
38	Nő	40-49	Béke	40	Erdő sor	középfokú érettségi	GYES	febr. 24.
39	Nő	30-39	Béke	36	Március 15. tér	középfokú érettségi	alkalmazott	
40	Nő	15-29	Béke	19	Szabadság	középfokú érettségi	tanuló	febr. 7.
41	Nő	60-80	Technikum	60	BaloghÁdám	felsőfokú (diploma)	alkalmazott, nyugdíjas	ápr. 13.
42	Nő	40-49	Technikum	40	Deák	OKJ	alkalmazott	
43	Nő	30-39	Technikum	35	Gábor Áron	felsőfokú (diploma)	alkalmazott	febr. 11.
44	Nő	30-39	Belváros	39	Batsányi	felsőfokú (diploma)	szellemi szabadfoglalkozású	febr. 9.
45	Nő	60-80	Belváros	66	Úttörő	felsőfokú (diploma)	vállalkozó	
46	Nő	15-29	Belváros	20	Kossuth	középfokú érettségi	tanuló	jan. 24.
47	Nő	60-80	Belváros	75	Liszt	középfokú szakmai	nyugdíjas	ápr. 6.
48	Nő	15-29	Belváros	19	Kossuth	középfokú érettségi	tanuló	
49	Nő	60-80	Kertváros	70	Diófa	középfokú szakmai	nyugdíjas	
50	Nő	60-80	Technikum	80	Bocskai	alapfokú	nyugdíjas	ápr. 13.
51	Nő	40-49	Táborállás	47	Táborállás	középfokú szakmai	háztartásbeli	ápr. 12.
52	Nő	60-80	Barátság	68	Barátság	felsőfokú (diploma)	nyugdíjas	ápr. 6.
53	Nő	50-59	Óváros	53	Frangepán	felsőfokú (diploma)	középvezető	febr. 7.
54	Nő	40-49	Óváros	46	Vadvirág	felsőfokú (diploma)	alkalmazott	
55	Nő	40-49	Újtelep	42	Bagolyvár	felsőfokú (diploma)	alkalmazott	febr. 10.
56	Nő	15-29	nem helyi	23	Baracs	középfokú érettségi	tanuló	jan. 29.
57	Nő	15-29	nem helyi	18	Sárbogárd	középfokú érettségi	tanuló (DUF)	febr. 10.
58	Nő	15-29	nem helyi	21	Bácsalmás	középfokú érettségi	tanuló (DUF)	febr. 10.
59	Nő	15-29	nem helyi	21	Baracs	középfokú érettségi	tanuló (DUF)	febr. 10.
60	Nő	15-29	nem helyi	20	Baracs	középfokú érettségi	tanuló (DUF)	febr. 6.

3. számú melléklet: A térképekre rákerült elemek összesítve

Elemek	Említési gyakoriság (%)	Említési gyakoriság (DB)
Saját lakhely	52%	26
Vasmű út	42%	25
Duna	35%	21
Dózsa (út)	33%	20
Piac	30%	18
Szórád	30%	18
Tesco	27%	16
Vasmű	25%	15
Főiskola	22%	13
Mozi	20%	12
Uszoda	20%	12
Fehér Rendelő	19%	11
Duna-part	17%	10
Színház	17%	10
Béke (II.) városrész	17%	10
DÓZSA II. városrész	17%	10
Aranyvölgyi út	17%	10
Városháza	15%	9
Római körút	15%	9
Penny	15%	9
Béke tér	15%	9
Interspar	15%	9
RÓMAI városrész	13%	8
Buszpályaudvar	13%	8
Kórház	12%	7
Óváros	12%	7
Magyar út	12%	7
Skála	10%	6
Rácalmás	10%	6
Széchenyi Gimnázium	10%	6
MMK	10%	6
Lidl	10%	6
Spar	10%	6
Posta	8%	5
Bánki Gimnázium	8%	5
Katolikus templom	8%	5
Múzeum	8%	5
Építők útja	8%	5
Vasútállomás	8%	5
Fürdő	8%	5
Temető utca	8%	5
26-os kollégium	8%	5
Park Center	7%	4

Kocsmasor	7%	4
Kossuth utca	7%	4
Baracsi út	7%	4
Zöld rendelő	7%	4
Aldi	7%	4
Béke körút	7%	4
Szilágyi út	7%	4
6-os út	7%	4
kikötő	7%	4
öböl	7%	4
Irodaház	7%	4
Vasvári Ált. Isk.	7%	4
Mcdonalds	5%	3
Újtelep	5%	3
Belváros	5%	3
Kertváros	5%	3
Jégcsarnok	5%	3
Budapest	5%	3
Kereskedelmi Sz.	5%	3
Petőfi Ált. Isk.	5%	3
Táncsics (út)	5%	3
Batsányi (út)	5%	3
Bocskai	5%	3
Temető	5%	3
Pince sor	5%	3
Szalki-sziget	5%	3
Petőfi Liget	5%	3
Stadion	5%	3
Terminál	5%	3
Darts	5%	3
Béke étterem	5%	3
Profi (bolt)	5%	3
Új Vasmű út	3%	2
Pentele	3%	2
Barátság városrész	3%	2
Székesfehérvár	3%	2
Sirály utca	3%	2
Móricz Ált. Isk.	3%	2
Szilágyi Ált. Isk.	3%	2
Hild ISK	3%	2
ARANY ÁLT. ISK.	3%	2
UITZ terem	3%	2
OBI áruház	3%	2
Rendőrség	3%	2
City Café	3%	2
Erkel kert	3%	2
Derkovits út	3%	2

Palme köz	3%	2
Alkotás utca	3%	2
Mentőállomás	3%	2
Weiner körút	3%	2
Apáczai (út)	3%	2
62-es út	3%	2
Mozi tér	3%	2
Ipari park	3%	2
Duna sor	3%	2
Petőfi út	3%	2
Frangepán út	3%	2
Vadvirág utca	3%	2
Szabadstrand	3%	2
Lorántffy Szakközép.	3%	2
Boro pékség	3%	2
Diáktanya	3%	2
Kenyérgyári út	3%	2
Víztorony	3%	2
Szabadság út	3%	2
Gábor Áron utca	3%	2
Technikum	3%	2
Széchenyi pékség	3%	2
Martinovics (út)	1,6% - 2%	1
Táborállás	2%	1
Hankook	2%	1
Mezőfalva	2%	1
Sándorháza	2%	1
Kisapostag	2%	1
Pécs	2%	1
Szeged	2%	1
Baracs	2%	1
Pálhalma	2%	1
Bernátkút	2%	1
Kulcs	2%	1
Dózsa Ált. Isk.	2%	1
Gárdonyi Ált. Isk.	2%	1
Rudas Szakközép.	2%	1
Domanovszky tér	2%	1
Stromfeld A. utca	2%	1
Budai Nagy Antal u.	2%	1
Evangélikus templom	2%	1
Bagolyvár	2%	1
Köztársaság utca	2%	1
ERSTE bank	2%	1
Könyvtár	2%	1
Fáklya utca	2%	1

Deák	2%	1
M6	2%	1
Decathlon	2%	1
Tűzoltóság	2%	1
Papírgyári út	2%	1
Papírgyár	2%	1
Tojásház	2%	1
Butiksor	2%	1
Bíróság	2%	1
Széchenyi szobor	2%	1
Házasságkötő terem	2%	1
Üdülő sor	2%	1
Páskom utca	2%	1
Mickiewicz	2%	1
Barátság útja	2%	1
Dunafitt	2%	1
Kaptár	2%	1
Bal1	2%	1
3király	2%	1
Corner kávézó	2%	1
Május 1. utca	2%	1
Március 15. tér	2%	1
Kőrösi Ált. Isk.	2%	1
Mátyás K. út	2%	1
Cirkusz tér	2%	1
Kőműves utca	2%	1
Martinász szobor	2%	1
Dunaferr szálló	2%	1
Bartók b. út	2%	1
Piac tér	2%	1
Főiskolai tér	2%	1
Bercsényi út	2%	1

4. számú melléklet: Asszociációs kérdőív (Google kérdőívszerkesztő segítségével.)

(<https://docs.google.com/spreadsheet/viewform?formkey=dFVkX21CNk1MeUhWNEdlQ211NzgWtXc6MQ#gid=0>)

Kérdőív

Bálint Dóra negyedéves, földrajz szakos hallgató vagyok a Pécsi Tudományegyetemen. Jelen kérdőív egy kutatás része, mely a dunaújvárosi lakosokat követően a nem helybéli, az ország bármely településén élő személyek Dunaújvárossal kapcsolatban birtokolt információit, percepcióit és sztereotípiáit vizsgálja. A kitöltés időtartama 5-6 perc, a kérdőív anonim. Segítségét előre is köszönöm!

***Kötelező**

Nem *

- ☐ Férfi
- ☐ Nő

Életkor *

Végzettség *

- ☐ Általános iskola
- ☐ Szakmunkásképző
- ☐ Érettségi (szakközép, gimnázium)
- ☐ OKJ
- ☐ Felsőfokú diploma (főiskola, egyetem)

Foglalkozás *

- ☐ Tanuló
- ☐ Alkalmazott

- ☐ Nyugdíjas
- ☐ Vállalkozó
- ☐ Középvezető
- ☐ Felsővezető
- ☐ Egyéb:

Állandó lakóhely *

Tartózkodási hely (Csak akkor töltse ki, ha állandó lakóhelyén kívül más településen is tartózkodik életvitelszerűen (pl. tanulás, munkavállalás okán).

Élt-e Dunaújvárosban? *

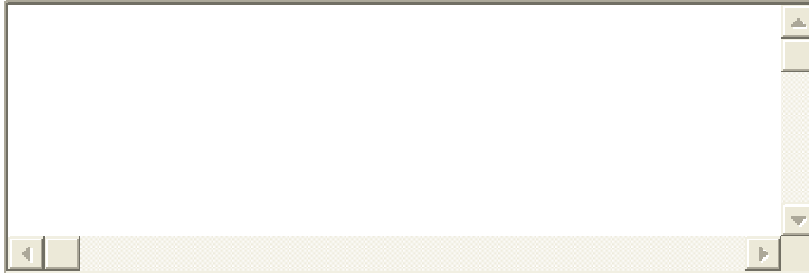
- ☐ Igen
- ☐ Nem

Amennyiben nem élt, járt-e életében Dunaújvárosban?

- ☐ Soha
- ☐ Egyszer
- ☐ Néhányszor (1-4 alkalommal)
- ☐ Többször (4 felett)
- ☐ Rendszeresen (hetente/havonta/évente)

Amennyiben élt, hány évvel ezelőtt és mennyi ideig?

Soroljon fel öt szót, mely Dunaújvárossal kapcsolatban legelőször eszébe jut? *Nincsen helyes válasz, külső segítség nem használható. (Melléknevet, főnevet is említhet.)

Amennyiben már járt, előzetes elvárásaihoz képest milyen benyomások érték a várossal kapcsolatban?

1 2 3 4 5

negatív ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ pozitív

Amennyiben még nem járt, a várossal kapcsolatos információi honnan származnak?

- ☐ Személyektől (ismerősök, barátok, családtagok)
- ☐ Könyv, újság
- ☐ Televízió
- ☐ Internet
- ☐ Egyéb:

Küldés

